

BELVEDERE

A JGYTF TÖRTÉNÉSZHALLGATÓINAK LAPJA

Szerkeszti: Annus Gábor, Kersner Ákos, Soós Mihály

belorusz or 1. a Belorusz SZSZK-ban élő, keleti szláv nyelvét beszélő személy 2. a keleti szláv nyelvek egyike; fehérorosz

beluga or, áll fehér színű delfin

belvedere [e: belvedére] *ol* 1. olyan hely, ahonnan szép kilátás nyílik 2. ép magaslaton épült palota, villa, díszes kilátó (a. m. szép kilátás)

Belzebub héber 1. vall a gonosz szellemek feje; a sátán, az ördög 2. igen rossz ember

Belzebub *Jiddis* O yklt belzebub, belzebub, belzebub

MCMXCI Szeptember 14.

KÜLÖNSZÁM

BEZÁRÓ **BEZÁRÓ**

**Kiadja: A szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Történettudományi Tanszékének IV. Béla Köre**

**Kiadásért felel: Dr. Szegfű László
Megjelenik: 500 példányban**

Tartalom

Universitas-napi különszám

- Válogatás a Belvedere eddig megjelent számaiból -

1991. szeptember 14.

Sütő András levele	4
--------------------------	---

Erdély

A második bécsi döntés végrehajtása	5
SOÓS MIHÁLY: Emlékek a XX. századból	11
Háromszék a forradalomban - forradalom a Háromszékben	13
HOLLÓSI ZSOLT: "Legyünk optimisták?" - Levél Marosvásárhelyről -	15
OZSVÁTH GÁBOR: Halottaink nyomán	17
SIMÓ MÁRTON: Tavaszi körút Erdélyben - kísérlet az események hátterének ismertetésére -	20

Kárpátalja

ZUBÁNICS LÁSZLÓ (Ungvár): Kárpátalja a XX. században	23
Hit, remény, bizakodás - Petőfi Sándor szobrának avatása Ungváron - (1990. szeptember 29.)	26
Petőfi szobra már áll... ..	30

MOLNÁR TERÉZIA: Kemenespálfa demográfiai viszonyai	
- XVIII. század vége, XIX. század eleje -	32
KANCSÁR ATTILA: A <i>numerus clausus</i> Szegeden	35
ALBERT GÁBOR: S a Hókirály nem olvadt el...	
- Wallenstein és Gusztáv Adolf hadászati forradalma -	39
KERSNER ÁKOS: "Felperzselt múlt és bizarr jövő..."	41
NAGY LÁSZLÓ: A küldetés tudatát vállaló férfi...	
- Gondolatok a "Jézus Krisztus utolsó megkísértése"	
c. filmről -	45

Erdély

A MÁSODIK BÉCSI DÖNTÉS VÉGREHAJTÁSA

A második bécsi döntés alapján 1940. őszen visszacsatolták Magyarországhoz Erdély északi részét. A Magyar Rádió közvetítette az észak-erdélyi bevonulást. A kor szellemének, hangulatának érzékeltetésére ezekből az adásokból közlünk rövid hangképeket, melyek segíthetik az események lélektani motivációinak, politikai koncepcióinak árnyaltabb megismerését - minden külön kommentár nélkül.

Huszonkét év álmai és várakozásai után ma, 1940. szeptember 5-én, verőfényes őszi reggelen itt állunk a trianoni határ csengersimai sorompójánál. Előttünk a sorompó, amely ma reggel 7 óráig, tehát még néhány percig a trianoni határt jelképezi. Túl rajta a verőfényes koraőszi napsütésben Szatmárnémeti tornyai kéklenek már felénk. Mögöttünk a messzi országúton a magyar honvédség alakulatai végeláthatatlan hosszú-hosszú sorban. (...) Imára feszül minden honvéd és minden magyar itt a sorompó előtt.

A Rákóczi-induló hangjai alatt a román parlamentter a magyar elővéd vezető tisztjével, Honvéd ezredessel még néhány szót vált, és most a kocsai hátrafelé irányban hagyja el a sorompó vonalát.

- "Vigyázz! Elővéd, in-dulj!"

A poros arcokból boldogan csillogó szemek néznek ránk, néznek jobbra-balra a búcsúztató felé, néznek előre, abba az irányba, ahova most a legnagyobb sebességgel mennek, hogy a koradélelőtti órákban már Szatmárnémeti főterén köszönthessék a legelső magyart.

Szatmárnémeti. Húsz év után az első szabad magyar Himnusz:

"...Megbűnhődte már e nép
A múltat s jövőndőt!"

Antall Sándor köszönti a főméltóságú urat:

- "(...) Szatmárnémeti szabad királyi város közönsége képviselőjében, mint e közigazgatásnak ezidőszerinti vezetője. Szívem túláradó boldogságával adom át e

Szent István, országalapító királyunk idejében keletkezett ősi magyar várost országépítő főméltóságú kormányzó urunk hatalmába!"

Szent László városa - Nagyvárad - ünnepi zászlódszben, önfeledt lelkesedéssel várja a bevonuló magyar honvédeket. S a tízezres tömeg szabadon, mint egy ember kiáltja: Éljen Magyarország, éljen Horthy Miklós! (...) Ez volt az a szent imádság, amit itt huszonnégy esztendőn keresztül éjjel és nappal rebegett minden ajk, amit azonban hangosan csak ma reggel óta mondhatnak ki.

A katolikus, református, evangélikus, görögkatolikus és görögkeleti román egyházak vezetői köszöntik alattvalói hódolattal a kormányzó urat. A polgári hatóságok képviselőinek üdvözlése után egy magyar munkás áll a főméltóságú pár elé:

"Sokszor ökölbe szorult kezünk, sokszor sírtunk, sokszor kérdeztük egymást: Meddig még! Ez a Trianon miatti sok-sok szenvedés eltörölte a különbséget magyar és a magyar között. Eggyé kovácsolt, magyarrá kovácsolt bennünket. Ez adott erőt nekünk, hogy tűrjünk és reméljünk. És nem hiába tűrtünk és reméltünk! Felragyogott a magyar, a magyar igazság csillaga! És most, az örömtől könnyekig meghatva ... tesszük ígéretünket, hogy minden erőnkkel a megnagyobbodott magyar haza felvirágoztatásán fogunk dolgozni. Tudjuk, hogy Nagy-Magyarország felépítése megfeszített és odaadó munkát, áldozatokat követel, de mind a kettőből ki akarjuk venni részünket; mert csak a magyar összefogás hozhatja meg a kívánt eredményt! Éljen a magyar honvédsereg, akinek az élén éltetem a főméltóságú kormányzó urat, vitéz Nagybányai Horthy Miklóst! Éljenek a baráti nemzetek: Németország, Olaszország!"

"...Áldjon vagy verjen sors keze
Itt élnek s halnod kell!"

És eljöttek az erdélyi városok nagy napjai. A magyar sereg útján könnyes lelkesedés gyullad. Honvédeink lába virágszőnyegen jár. Sorra következnek az erdélyi városok: Zilah, öreg kollégiumával; a sóban gazdag Dés; feledhetetlen ünnepnapra virradt fel Beszterce, fellobognak az évek óta féltve védett, őrzött magyar zászlók. Két napon át folyik a fogadtatás ünnepe. Szilágysomlyó, Szamosújvár népe tálcán, sóval s kenyérrel fogadja a több mint húsz éve várt magyar testvéreit. Honvédeink fáradt arcáról az önfeledt testvéri csók mossa le a drága Erdély porát.

De nincs megállás. Ünnepre vár, s ünnepre lel Máramarossziget, Nagykároly és - Arany János hí városa - Nagyszalonta. Ember és gép nagy próbája volt minden kilométer. Pihenő, fáradság nélkül vitték előre katonáink nőtás szájukon a rég nem hallott magyar dalt Erdély szíve felé. Beteljesült a régi álom, valóra vált a dal:

átmentünk a Királyhágón. Csucs, a Királyhágó kapuja; Bánfyhunyad, Kalotaszeg fővárosa; Zsibó, a Wesselényiek ősi fészke; Szászrégen, a vásárok városa; Nagybánya, az új magyar festőiskola bölcsője.

"...Édes Erdély itt vagyunk,
érted élünk és halunk.
Zúg a szittya fürgeteg,
a rohanó sereg!"

Zúgnak a kolozsvári harangok. Mámosos lelkesedés tölti el a szíveket. Szeptember 11-től 15-ig ünnepi lázban ég Kolozsvár városa. Szépiíti, díszíti magát, várja Magyarország kormányzóját és az ország nagyjait sokat látott és szenvedett falai, népe közé.

A főméltóságú kormányzó úr és a főmméltóságú asszony kilépett a gépkocsiból, jóságos tekintete néz körül a diszpáholy előtt. Teleki Pál gróf, miniszterelnök lép oda.

Gróf Teleki Pál, mint Magyarország első tisztviselője, köszönti a magyarság osztályviszasszerző kormányzó urát:

"Ismerve ezt a népet, főméltóságú uram, ennek a népnek öregje bennünket várt és visszavágyott; ennek a népnek fiatalja meg fogja tanulni, hogy a magyar haza a legigazabb, legjobb anya. Talán némelyek vétkeztek ez ellen a magyar anya ellen, ezeket a vétkeket elnézzük, jó népünk jó és szigorú szülőket szeret. Ennek az országrésznek visszatértével, főméltóságú uram, mind teljesebbé válva reánk száll az az ezredéves kötelezettség most, az ezredéves hivatással fogunk élni, úgy, ahogy a magyarhoz illik." (Éljen! Éljen! Éljen!)

Most gróf Bethlen György, az erdélyi magyarság vezetője beszél:

"Alázatos és imádságos érzéssel köszönjük a mindenható Istennek, hogy adott nekünk erős hitet, amely nem szűnt meg benne bízni; hogy adott nekünk el nem múló reménységet magyar fajtánk örökkévaló igazságában; hogy adott nekünk elég életerőt ahhoz, hogy amidőn testi és lelki üldöztetéseket és sanyargatásokat elszenvedve itt állunk, műveltségünkben és földi javainkban leszegényedetten, boldogan és büszkén mondhatjuk, hogy ősi erdélyi hagyományainkat megőriztük, (Éljen! Éljen! Éljen!) sőt a szenvedések acélfürdőjében megedzett magyar mivoltunk mélyebb és gazdagabb lett!" (Éljen! Éljen! Éljen! Éljen a kormányzó úr!)

Kolozsvárról erdélyi írók szólnak hozzánk

Báró Kemény János:

"Most, amikor a felszabadulás öröme boldossággal tölti el sziveinket, világosan kell látnunk azt is, hogy a helikoni gondolatot továbbra is szolgálunk kell. Be kell bizonyítanunk azt, hogy nemcsak elnyomatás idején, védekezésésképpen, de a szabadságban is meg tudjuk őrizni, sőt el tudjuk mélyíteni ezt a szellemi egységet, az írott magyar szó és a magyar közművelődés szolgálatára."

Hogyan lett író Kós Károly?

"Tudniillik sose akartam író lenni az életben. Azért lettem író, mert muszály volt. Ugye, mint építész le kellett tegyem a kanalat, a rajzeszközeimet, és fel kellett vegyem a pennát, hogy úgy építhessek valamit, mert másképp már nem lehetett építeni."

Gyallay Domokos, az Erdélyi Néplap megalapítója:

"A lap az erdélyi nemzeti szerveknek, egyházaknak, Magyar Pártnak bizalmát élvezve nemcsak a védekező harcban vett részt, de az építő munkában is. Megnyugvással gondolok rá, hogy előfizetőink jó magyar érzéssel és további sorsban is értékesíthető magyar műveltséggel fogadják vissza a magyar uralmat."

A Jézus-faragó ember, Úz Bence szerzője, Nyíró József:

"Nekem egyetlen gondom az öröm mellett az, hogy ez a sokat hányatott, szenvedett szerencsétlen nép, amelyik ilyen történelmi erővel rendelkezik még akkor is, amikor a legsúlyosabb elnyomatásban van része, hogyan kapja meg, mint kapja meg a jövőendő sorsát. Vajon továbbra is olyan elhagyatott, olyan szerencsétlen marad-e, úgy kikapcsolva az élő nemzettestből, ahogy századokon keresztül ki volt kapcsolva. Én most már hiszem, én most már bízom abban, hogy ráébredt a magyarság egyeteme a székelység fontos helyzetére és fontos szerepére, és ez az életkeringés, amely újjáteremti ezt az országot, rajta keresztül fog száguldani, hogy azok a belső és külső kincsek ismertekké váljanak, és úgy közgazdaságilag, mint politikailag, mint művészetileg, mint mindenféle tekintetben a székelység előtérbe kerül, új életlehetőségei nyílnak, új örömek, új munkalehetőségek és új remények, új fohászkodások támadhatnak abban a szerencsétlen népben, amelynél ezt a jobb sorsot senki a világon jobban meg nem érdemli."

És mit szól Tamási Áron a Hargita visszatéréséhez?

"Nemcsak Hargita tért vissza, hanem maga Ábel is visszatért. Azután eszibe jutott neki, hogy számadást csináljon, vajon minden terület visszatért-e a magyar hazához, olyan területek, amelyen ő járt. Akkor eszibe jutott, hogy Amerika se tért vissza, de Dél-Erdély különösen nem tért vissza. Akor azt gondolta, hogy Amerikát

nem bánjuk még, de Dél-Erdélyt azt semmi esetre, soha nem fogjuk hagyni. Tovább gondolkodott, s az jutott eszébe, hogy Surgyélánt fel fogja keresni, akivel együtt szenvedett a Hargitán, és meg fogja neki mondani, hogy most már ide, Észak-Erdélybe a magyarok bejöttek, őt el akarják kérni arra, hogy miután a muszkák őt megborotválták, s nagyon jó színben van, menjen el Dél-Erdélybe, és mondja meg ottan a románoknak, hogy térjenek vissza a magyar impérium alá, mert ott nem lesz nekik rossz dolguk, hiszen az igazságot is meg lehet szokni."

"Ki tudja, merre, merre visz a végzet
göröngyös úton, sötét éjjelen."

Szeptember 11, 12, 13: Székelyföld újra magyar! Székelyudvarhely, az őszékely anyaváros; Csíksomlyó, a székely búcsújáróhely; Sepsiszentgyörgy, a székely múzeum városa; Kézdivásárhely, Gábor Áron városa; Csíkszereda, a Hargita lábánál; Gyergyószentmiklós, Gyilkos-tó; Zágon, Mikes Kelemen szülőhelye.

Kolozsvár. Magyarország kormányzója szól:

"Boldogan köszöntöm Kolozsvárról Erdély visszatért országrészeit. Huszonkét év keserves megpróbáltatás után valóra vált, amiben bízni nem szüntem meg soha, egy percre sem. Kövessék az ünneplést a munka hétköznapijai! Mindenki vegye ki részét a munkából, a nem magyar anyanyelvűek szintén, mert aki kifogásra nem ad okot, az boldogulhat nálunk is. Velük szemben a megbékélés szelleme és a jó bánásmód fog érvényesülni, mert ugyanazt a sorsot várjuk a határokon túl maradt testvéreink részére is. Amit ígértünk megtartjuk! Mert a mi fajunk úri felfogása nem engedi, hogy valaha is letérjünk az igazság egyenes útjáról! Gondolatban ma itt van minden magyar. Őszinte, mélyen átértzett szeretettel gondolunk azokra a testvéreinkre, akik most nem térhettek vissza az ősi honba. Kérem őket, tartsanak ki és folytassák békés munkájukat! Sorsuk felett örökösünk a haza egész Európa javára! Isten áldása kísérje nemzetünket egy boldog, ifjú jövő felé!" (Éljen! Éljen!)

(1989. október-november-1990. február)

SOÓS MIHÁLY:

Emlékek a XX. századból

Ülök egy ország térképe felett; határai kemény piros vonalak. A borítón hét betű: Románia. Olvasom a helységek neveit: Nagyvárad, Nagybánya, Marosvásárhely, Kolozsvár. Gondolatban ismét Erdélyben járok.

Először az átkelés izgalmai jutnak eszembe. Rejtegetett értékeink: a szellem táplálékai, könyvek, újságok, magnókazetták, s ajándékba ruhák, kávék, szappanok. A következő kép: öröm az arcukon. Sikerült. Csak az évek óta szokásos, Utazások Erdélyben című könyvet veszik el.

Majd a váradi épületeket látom, a híres templomot, egykori káptalansor házait, a Köröst. Szent László és Ady nyomait keressük. A XX. század végén Európa e nehézszagú szegletében nincs könnyű dolgunk.

A Pece-parti Párizs után nagy hegyek, fenyvesek rengetegének képe pereg szemem előtt. A Máramarosi-, a Kelemen-havasok s a Hargita. Ábel szülőatyja, Tamási Áron jut eszembe. Az író gyönyörű szavai: "Azért vagyunk a világon, hogy valahol otthon legyünk benne." Ezeket a szavakat mormolom magamban, miközben a Székelyföldet járjuk. Székelyudvarhely, Sepsiszentgyörgy, Csíksomlyó. Szent Anna templom.

Hallom, amint a székely asszonyok bekapcsolódnak énekünkbe, s magasztosan száll az ősi imádság a híres búcsújáráshely falai között: "Boldogasszony. Anyánk, régi szép patrónánk..."

Háromszékben utolsó állomásunk Gelence. Kis falu, magyar emberek lakják. Az ősi templom s a szegényes iskola képe tűnik elő közeli emlékeimből. A tanítók, tanítónők elszánt helytállása, s a tiszta gyermekarcok éltetnek. Együtt éneklünk: "Tavaszi szél vizet áraszt...". Csomó van a torkunkban, kemény csomó.

Haladnunk kell tovább. Elérjük a Barcaságot. Felidézem Brassó gyönyörű főterét, a Fekete templomot, Erdély népei közös történelmének színhelyeit. S már haladok is tovább gondolatban Marosvásárhely, Kolozsvár felé.

Marosvásárhely, egykor színmagyar város. Főtere, s a belváros építményei árulkodnak. Messziről köszönt ránk a századelő magyar építészete. A sok gyönyörű ház, a szecessziós Kultúrpalota ismerősnek tetszik. Még sohasem jártam itt, mégis otthon érzem magam. A városokból kifelé haladva már a jövő megtervezőinek alkotásait csodálhatjuk. Törmelékek, földhányások, szürke betonblokkok. Egy "modern ország" építkezik.

Utam végefelé járva Erdélyország fővárosa, igazságos nagy királyunk szülőhelye, Kolozsvár tűnik fel. Vajon hányan és hányan koptatták ódon utcáinak köveit? Hány ember élt itt, akik most a Házsongárd nagy fáinak hűvösében

alusszák örök álmukat? Újra járom a temetőt, s megint látom a fejfákat, a sírköveket, melyek alatt Kós Károly, Brassai Sámuel, Szenczi Molnár Albert, Apáczai Csere János, s még a haza számtalan nagy fia fekszik.

Körbejárom Mátyás király szobrát, a város jelképét; szívemet a Szent Mihály templomból kihallatszó vasárnapi nagymise hangjai szorítják össze. Búcsúzó Kolozsvártól. Megfogadom, immár sokadszor, hogy visszatérek, amint csak tehetem.

Utoljára mezősi tájakon barangolok. Gondolataim ide hoznak. Ezt a szelíd tájat már nem uralják fellegekbe nyúló hegyóriások, karcsú törzsű fenyőfák. Lankák, dombok völgyecskéiben megbújó kis falvak. Magyarvistai emlékeimmel viaskodom. A képernyőn már látott XIII. századi templom, gyönyörű kalotaszegi népviselet. A tiszteletes úr intő szavai a Bibliát idézik, kitartásra, hitre, összefogásra buzdítanak. Talán ugyanígy szólt az ige évszázadokkal ezelőtt is e tájakon.

Szükség volt rá akkor is.

Újra a térképet nézem, visszahullok a jelen valóságába. Látom a majdnem kört alkotó piros vonalat, s a Gelencén tett fogadalmunkra gondolok. Ha csak tudunk visszamegyünk. Mennünk kell, hogy maradhassanak, mennünk kell, hogy maradhassunk...

(1989. október)

Háromszék a forradalomban - forradalom a Háromszékben

Bekövetkezett! Igen, hát itt van, szemünk előtt zajlott le, amit csak legféltettebb álmainkban reméltünk. Bekövetkezett, amit mindannyian tudtunk, vártunk. Csak azt nem gondoltuk, hogy ilyen hirtelen, ily drámaian fog történnie.

Amikor fegyverek zaja szakította meg az őszinte imát, akkor már tudtuk, hogy nincs tovább. Egyik oldalon kért, könyörgött, fohászkodott egy halkszavú pap, kinek fegyvere "csak" hite és imakönyve. Szemben vele páncélosok és gépfegyverek mögül a XX. század legnagyobb zsarnoka uszította a nép fiait a népre. De megértük, hogy a zsarnok elszenvedje a legnagyobb büntetést. Látnia kellett, hogyan omlik össze rendszere, hogyan hagyják el szolgálai, talpnyalói. Hiába cserélte országát egy piros Daciáért, végzete utolérte. Örömtől s bánattól egyszerre könnyes arcok borultak össze otthon és itthon egyaránt.

Nézzük meg a Sepsiszentgyörgyön megjelenő "Háromszék" című társadalmi-politikai napilap első - a forradalom első napjaiban megjelent - számaait. A lap az addigi "Megyei Tükör" helyett indult 1989. december 23-án.

Jó reggelt, szabadság!

December 22. Az ország jelenkori történelmének legnagyobb napja. A nép örökké-élő emlékeztetőben lángoló dátumként marad meg. Szenvedések és vér árán jött el, egy negyedszázad szörnyű és megállás nélküli szenvedései után. Megaláztak embert, állampolgárt mind a pártok, mind a megállás nélküli nemzetiségiek. Eljött az idő, hogy tagadták nemzeti identitásunkat, elvették embert jogait.

A haza forradalma azt állítja, ami idegen volt ettől a néptől, s azt juttatta napfényre, ami a legjobb benne, szabadság-szeretetét, igazságérzetét, elszántságát.

Az országban románok, magyarok, németek és más nemzetiségűek vívták és a szabadságot. Az ország fővárosában, Temesváron, Kolozsváron, Craiován, Iasi-ban, Marosvásárhelyen, s itt, minduntán, Sepsiszentgyörgyön, ahol a történelmi napon ezrek és ezrek vonultak a város főterére, hogy szembenézzenek az automata fegyverekkel, elszántsán és a szabadságra szomjasan. Győztek. A nép és a nép hadserege.

Ezen a reggelen új fejléc alatt jelenik meg a lap, voltaképpen új lapunk, a Háromszék, jelezve azt, hogy szabad sajtó új hangon, új felfogásban akar szólni a megye népéhez, a megyéhez, melynek történelmi nevét újra használni óhajtjuk.

A lap munkaközössége mindenben az igazságot, a népet akarja szolgálni, ezt az országot, melynek mindannyian fiái vagyunk, románok, magyarok, németek és más nemzetiségűek, akik együtt, teljes testvériségben, akarjuk építeni a hazát.

Felcsillant a fény, hogy nem csak házunk, hazánk is van itt, ezen a véráztatta földön, mely csaknem fél évszázadon keresztül volt otthon helyett börtönünk. Most megnyertük a forradalmat, nyerjük meg hát a békét is!

Tudjuk, mindig is tudtuk, hogy ehhez "kiművelt emberfők sokaságára" van szükség. Most előttünk a lehetőség, s ezt a lehetőséget kötelességünk kihasználni. Kötelességünk magunkért, apáinkért, fiainkért!

MAGYARI LAJOS:

Fohász

Istenem, itt az újév, szóljnak a harangok,
Patyolat lepett ruhátat az ég a földre.
Véres Karácsonyunkon át az emberi hangok
bekopognak templomodba, a jövődőbe.

Istenem, most kell szívünket fölemelni,
a kivérzett, de mégis, mégis élő szívünket.
A salakból az izzó aranyat mind kimerni,
és zászlórd szőni a búró reményeinket.

Fogj kézen, tisztaság, és vezess el oly napokba,
hogy fölhagyott otthonainkat föltaláljuk,
adj végre hús italt tnni már azoknak,
kiknek a jog a szabadság régi szomju rágyuk.

Minékünk, a tegnap még hazátlagoknak,
szülőtte földünkre hozd el a Hazát,
az otthonát, mit ügyis hiában
kerestünk volna, futva,
akár száz vagy ezer határon át.

Istenem, itt az újév, szóljnak a harangok,
Istenem, ód e szívdobbanásd
igazult Hazát...
Legyen az Ember otthona mindörökké,
nevéen szólítva meg mindenké fiát.
A korokon át.
A szíreken át.

1990

Kedves olcsóink, Háromszék lakói, magyar és román testvéreink! Olyan esztendőt zárunk ma, és búcsúztatunk el, mely a közös hazai történelmének legnagyobb történelmi sorsfordulóját hozta el számunkra: az igazság diadalát, a szabadság megszületését. Vérrrel fizettük meg ezt a drága kincset, tízezrek áldozták érte életüket, hogy a maradék emberhez méltó életet élhessen a földön immár mindörökké. Az ő szent emléküket is arra kötelez, hogy legjobb emberi minőségeinket állítsa csatásorba, küzdjünk és dolgozzunk az édesanyánkká lett hazáért, 1990 legyen az értelmes alkotás, a demokrácia, az új társadalom megteremtésének esztendője.

A Nemzeti Megmentési Front megyei tanácsa, a Romániai Magyarok Demokrata Szövetsége helyi szervezete és a lap munkaközössége nevében meleg szeretettel köszöntjük a megye összes lakóit.

Bort, búzát, békességet, szabadságot, testvériséget!

(Összeállította: Ozsváth Gábor)

(1990. február)

HOLLÓSI ZSOLT:

"Legyünk optimisták?!"**- Levél Marosvásárhelyről -**

Ez év januárjától Szeged erdélyi testvérvárosa Marosvásárhely. Az intézményesített kapcsolatot az élő, személyes kötődések, barátságok teszik valódivá. E kapcsolatokon keresztül kaphatunk igazi képet a forradalom utáni Erdély - sajnos - egyre sötétebb hétköznapijairól. Az itt következő levél a legszemélyesebb dokumentum, de éppen a személyes hang, a keresetlen szavak, a csapongó gondolatok teszik hitelessé. Egy vásárhelyi orvostanhallgató leveléből idézek:

"(...) Nem tudom, hogyan formáljam, öntsem szavakba gondolataimat. Rengeteget szeretnék elmondani. Tudom, hogy érdekel minden, ami velünk történik, de én folyton magamról beszélek.

Elmondjam, hogy mi okozott törést bennem, miért veszítettem el az emberek iránti bizalmamat? Talán, egy év múlva egészen másképp fogok visszagondolni rá. Barátaim nem értenek meg, folyton azt hallom, "miért ragaszkodsz ahhoz, hogy otthon maradj?". Mert gyáva vagyok, és nem tudnám elviselni, hogy hazátlannak bélyegezzenek? Lehetséges, de idehaza is éppen eleget hallottam már azt, hogy "bozgor". Ahogy Tompa mondta, ki hazát cserél, szívet cseréljen.

Úgy állunk, hogy rengetegen elmentek és jelenleg is menni készülnek. Főleg fiatalok! Lehet, hogy nem érted meg! Vannak pillanatok, amikor én is ezt látom a legjobb megoldásnak, de a következő pillanatban önmagammal kerülök szembe. Nem tudom tisztázni, mit is akarok. Mikor lesz vége a hazudozásoknak, az aljas rágalmaknak? Mikor érezhetem, hogy nem kisebbség közé tartozom, hanem ugyanolyan ember vagyok, mint a többiek.

Egyik tanárunk fogalmazott jól: a nacionalizmus a többség részéről elnyomást jelent, a kisebbség részéről fennmaradásért való küzdelmet. Érzem, hogy képes vagyok maggyűlölni őket, mert most már nyíltan éreztetik: utálnak létezésünkért és jogos követeléseinkért. Hogyan lehet bízni egy olyan emberben, aki egyik szavával meghazudtolja a másikat? Az egyetemünkön egyébként semmi sem változott. A román kollégák megalakították az Egyetemisták Ligáját. Olyan "testvéri" kapcsolatban vagyunk, hogy meg sem hallgatnak bennünket. Az, hogy a marosvásárhelyi orvosi egyetem valamikor magyar tannyelvű volt, "sztálinista", "nacionalista" megnyilvánulás. Szerintük az a demokratikus, ha vegyes, román-magyar oktatású lenne. Nem számít, hogy az országban még öt orvosi egyetem van

csak román tanítással. Teljesen "nacionalista" gondolat a paritás, a külön iskoláztatási szám, a magyar oktatás jogos követelése részünkről.

Már ultimátumot is benyújtottunk, bejelentettük, hogy ülősztrájkot kezdünk. De a tanügyminiszter-helyettes Demény Lajos lefújta minden tervünket. Bizalmat kért, hogy mindent megtesz az érdekünkben, és csak utolsó lépésként válasszuk a sztrájkot. (...) Már mindenki kedvetlen, bizalmatlan. Hol van a forradalom utáni felszabadult, örömteli hangulat? Hol van az a sokat hangoztatott testvéri érzés, amikor letépi a magyar felíratú hirdetések, bemázolják a magyar felíratú táblákat, sőt még a hősi halottainkat sem kímélik? Ez lenne az út Európa felé?

Legyünk optimisták?! Azt hiszem, még sok-sok víznek kell lefolynia a Maroson, míg itt a dolgok rendeződnek. Csak bírjuk kivárni!!! Tisztelem és becsülöm példaképeinket: Sütőt, Kányádit, Marosi Barnát, Markó Bélát és a többieket, csak hozzájuk hasonló erővel nem rendelkezem."

Marosvásárhely, 1990. március 1.

(1990. március)

OZSVÁTH GÁBOR:

Halottaink nyomán

Indulnom kéne, mint annyiszor immár pörgő éveim alatt, gyertyát gyújtanom. Tétovázom, testben nem, de lélekben indulok. Hol is kezdjem?

Egyre tódulnak eléem a kopjafák, sírkövek. A székely ész megannyi fortélyos, örök irományai, melyeket meghamisítani nem lehet. Történelem ez, melyet a székely balták, vésők nem zsebreavágható könyvbe, vagy gyűrődő papírra, hanem kőbe, fába írtak, melynek ábécéje ott van a lelkekben.

Már vastag, ezerszínű szőnyeget borított alám a *Hargita*, a *Vécer*, a *Nagyerdő*, *Őrkő*, *Murgó* meg a *Kakukk-hegy*. Dombok közt - mint a fateknőben nagyanyám frissen sült kenyerei - sorakoznak szépen *Erdővidék* székely falvai.

Itt elől, ez a dúcos, megnyúlt gyönyörű kenyér, *Kisbacon*. *Benedek Elek* szavait hallom:

"Az ország nyelvét meg kell tanulnotok, de anyanyelvetekeket nem szabad elfelejtenetek".

Ott világít a falu szélén az égő gyertyák fényétől az ősi temető. Gyertyát gyújtok *Benedek Elek* és az őt halálba kísérő neje, *Mária* sírjánál.

Ükapám hantjánál elmormolok egy imát és sietek tovább. Emez itt jobbra *Bibarcfalva*. A gyertyák halovány fényénél ismerős arcok. Együtt sírnak, gyászolnak a családok. *Bartis Ferenc*, *Ozsváth Sámuel*, *Váradi József*, az 1864-es összeesküvés székely vértanúinak leszármazottai. Szomjamat nem sörrel, borral, hanem szépen pezsgő "borvízzel" oltom.

Ráköszönök a gyönyörűen faragott székelykapu alatt álló tiszteletesre. Újra előjönnek szavai, melyeket e kis falu templomának Szent Lászlót ábrázoló freskója előtt hallottam:

"Vigyázzatok, álljatok meg a hitben, legyetek férfiak, legyetek kemények."

Szinte elhaladtam a kis *Bodos* mellett, úgy elrejtőzött a dombok árnyékában. *Budai Domokos* ősalmafáján termett almával kezemben hagyom el. Előttem tábla, rajta valaha ez állt: *Barót*. A nyelvújító *Baróti Szabó Dávid* és *Gál Mózes* ifjúsági író szülőfalujában találkoztam a kései utódokkal, akik nap mint nap leszállnak a mélybe.

Magyar Lajos így szól róluk:

*"S akiben magzik gyengeség
Fekete arca fehéredjen el
Vesse ki magából az éjszaka
Fusson innen a fehér fénybe fel."*

Tovább lépve hallok, mint cseng a macskakövön a szabadságharc honvédezredese, *Gál Sándor* sarkantyúja. E hang már eltompult. Fények, millió kis gyertya lángja odakinn az örök honban. Hanttól-hantig bolyongok, mindenütt gyertyát hagyva. Ezt *Gáspár bátyámnak*, ezt *Hajnikának*, ezt *Döme bátyónak*... Majd a plébános hangja cseng fel:

"Győzhetetlen én köszálok..."

"Te benned bízunk eleitől fogva..."

Elköszönve ettől a győzhetetlen köszáltól, tovább, *Vargyasra*, a *Danielek* ősi falujába sietek, *dr. Borbáth Károly*, a mártír történész kopjafájához. Rápillantok. Néhány ismerős faragott jel: csillag, lámpás, a Föld, Félhold és a Nap; mind-mind jeiképei e székelly nagyság életének.

A gyertyacsonkok és krizantimok sokaságát látva újra érzem, hogy ő köztünk maradt, csak a teste ment el.

Nem mulaszthatom el betérni *Máté Ferihez*, a temetők élő lapjainak művészi írójához, kinek vésője nyomán örök iromány, faragott mű marad elmúlászatlan.

Majd *Száldobos*, *Bardóc*, *Erdőfüle* következnek. Gyertyát hagyok barátaim sírjánál, ajakomon imát rebegve fától-fáig.

Magyarhértomány és *Bodvaj*, nem önt itt már ágyút sem *Gábor Áron*, sem más, visszhangozza bár a Kakukk-hegy meg a Murgó, mint "dörögnek a völgyben a székelly harangok".

Szárzajta. Megannyi gyógyulni nem tudó nyitott seb. Itt azok gyújtanak gyertyát, kik látták férjeik, apáik, testvéreik véres haláltusáját. Elevenen ott él még bennük a megpattant szemgolyók, lehulló fejek, öklöbe szorult kezek, szitokra vagy imára nyílt ajkak örökre befejezetlen mozzanata.

Majd át a Véceren, *Köpec* és *Miklósvár*. Virrasztó, emlékező nép.

"Baj van Köpecen."

Mennyi aktualitással teli e múlt századi mondás. Akkor házak égtek hamuvá, s a nép vált hajléktalanná. Ma talán e házak válnak elhagyottá.

Közép- és Nagyajta. *Kriza János*, *Cserei Mihály*, *Cserei Farkas*, *Molnos Dávid* eszembe juttatják *Kriza* szavait:

"Erdővidék az én hazám.

Katonának szült az anyám.

Zöld erdő zúgásán,

Vad galamb szólásán

Nevelt jóapám."

Majd *Apáca*. *Apáczai Csere János* és *Bartalis János* költő talán nem szorul bemutatásra. Se *Bölöni Farkas Sándor*.

Csak úgy futtában végigrohantam mindenütt. Olvadó viasz és a friss hantok édeskés-kesernyész illata vesz körül.

Új hantok. Tegnap még közeli ismerősök. Imre, Gáspár, Jakab, és a gyertya fényénél nem látom Nándort, Jenőt, Jóskát.

Torkom egyre jobban elszorul.

Kányádi szavaival próbálom elnyomni. Hallom kérdését:

*"Tépték-e ki gyökeredet,
faragták-e a csontodat?"*

Majd Tompa szavai:

*"Szorítsad Imre...
S ne hagyd magad Áron."*

Már csak lélekben tettem, mit tettben kellett volna. Reményik szavaival mondom:

*"De aki másképp tehetne helyünkben
Az vesse reánk az első követ.
Minden percünk kínzó kiegyezés
Ahogy lehet..."*

(1990. november)

SIMÓ MÁRTON:

Tavaszi körút Erdélyben

- kísérlet az események háttérének ismertetésére -

1. 1991. március 15-ét - a figyelmeztetések ellenére - az RMDSZ, a romániai magyar ifjúsági szervezetek és a felekezetek az ünnepi alkalomhoz illő méltósággal ülték meg, óvakodva és elzárkózva mindenféle szélsőséges megnyilvánulástól.

2. 1991. február 17-ére elkészült az új romániai földtörvény és február 20-tól március 20-ig terjedően elkezdődött a földigénylési kérvények beiktatása.

3. 1991. március 17-én az NMF II. országos konvencióján a Roman-program ellen szavazók bejelentették, hogy Szociáldemokrata Nemzeti Megmentési Front néven új párt bejegyzését kéri.

4. 1991. április 1-től kezdődően 250-300 %-os élelmiszer-áremelést jelentettek be.

Talán ez az a négy jelentősebb esemény, amely befolyásolta Románia belpolitikai és gazdasági életét az elmúlt hetekben. Amikor néhány hét távlatából, elemző szándékkal összesítjük az eseményeket, a felsoroltak egyikéről sem feledkezhetünk meg, mert ezek hullámai gyűrűznek tova az ország életében és egymást befolyásolva alakítják a mai romániai valóságot.

1. Március 15-e táján a székely városokban - immár hagyományosan, hiszen ez már a második "szabad" ünneplehetőség volt - megkezdődtek a lázas szervezési munkák; várható volt, hogy valóságos népiünnepélyek keretében emlékeznek meg 1848. március idusáról. Az egymásra halmozott rendfenntartó szervek (rendőrség, csendőrség, katonaság, SRI) valóságos erődemonstrációkat tartottak, éberen bizonygatva, hogy megóvják a többséget a kisebbség ünnepétől. A karhatalmi erők felduzzasztása valóságosan is érezhető volt: Székelyudvarhelyen 27 fős létszámkiegészítést kapott a rendőrség, Csíkszeredában már 8-a körül feltűntek a könnyűpáncélosok és a rendőrkatonák "szalamandra-foltos" osztagai. Hasonló biztosítást kapott Sepsiszentgyörgy, Gyergyószentmiklós és természetesen Marosvásárhely is... Mindezek mellett (és ellenére) ezen városok lakosságát sem akadályozhatta meg senki abban, hogy kedve szerint emlékezzen meg 48-ról. A múltévi tragikus emlékek Marosvásárhelyen azonban visszafogottságra, szerénységre és óvatosságra intették a szervezőket.

Egyetlen erdélyi városban sem történt magyar részről semmilyen provokáció, semmilyen atrocitás sem. Csupán a rendfenntartók és a hivatalosságok számlájára

írható néhány negatívum: Nagykárolyban és Marosvásárhelyen próbáltak beleszólni az idejében engedélyezett és megszervezett ünnepségek rendjébe, akadályozva egy-egy terem megnyitását vagy az operatőrök és az újságírók szabad tevékenységét. Ráadásul Marosvásárhelyen még egy provokációs kísérlet is történt: a Bolyaik szobrát román nemzeti színű szalaggal tekerték körül, melyet aztán a Maros megyei RMDSZ-elnök felszólítására rendőrök távolították el. Közben a CNN riportereinek sikerült felvételt készíteniük az eképp "feldíszített" szoborról.

Az öröndetes békében lezajló ünnepségről a román mass media is meglepő mértékletességgel, tárgyilagosan és higgadtan számolt be, mintha nem is állana mögötte egy manipuláló titkos mechanizmus. Ebből a szokatlan európai hangnemből arra lehet következtetni, hogy a kormánypárt pillanatnyi válságban él, és felhagyott láthatatlan poszt/neokommunista aknamunkájával, mert hatalmi pozícióinak megrendülésétől tart, és szeretné elkerülni a társadalom tömeges tiltakozó-mozgalmainak kirobbanását. Ha alaposabban megvizsgáljuk a fentebb említett jelenségeket, magbizonyosodhatunk állításunk helyességéről.

2. Az igen várt földtörvény részmegoldások és kompromisszumok sorozata, melyet az érdekeltek sem fogadtak osztatlan örömmel, hiszen családunként csak 10 hektáros kisbirtokokat juttat vissza a tulajdonosoknak és a leszármazottaknak, lakóhelyhez köti a birtokviszonyt (bonyodalmakat okozva azok számára, akik időközben politikai vagy gazdasági okokból elhagyták az országot és elvesztették román állampolgárságukat). Nem juttat kárpótlást, a téjeszesítés-kori belépési nyilatkozatok szerint osztja szét a lerobbant téeszék mai állatállományát, a gépi eszközöket megtartva a gépállomások alkalmazottai által létrehozandó majdani kft-k birtokában, nem ad perspektívát a beinduló magántermelés műszaki-anyagi keretének gyors és biztonságos megteremtéséhez. Olyan jellegű hiányosságai is vannak a törvénynek, amelyek a nemzetiségeket külön is érintik, hiszen csak 1 hektárig terjedően adják vissza az erdőket, és a felekezetek is csak 5 hektárig kaphatnak vissza területet parókiánként. Szó sem esik a huszas években elvesztett egyházi és alapítványi birtokokról, melyek iskolák, szociális intézmények egész sorát tudták működtetni, szó sem a többszázezer hektáros székely közbirtokossági erdőkről... Bizonyos, hogy más konstellációkban a jelen törvény többrendbeli kiegészítésére lesz szükség a támadó feszültségek elkerülése érdekében.

3. Még mielőtt az NMF-en belüli szakadásokat elemeznénk, jó megemlíteni azt az ellenzéki és sajtóbéli kampányt, melyet az alkotmánytervezet szövege és a sajtótörvény-javaslat robbantott ki, nemcsak a nemzetiségiek, hanem a józan gondolkodású csoportosulások köreiből is. Ismertté vált a magyarországi sajtóban is, hogy a javasolt Alkotmány úgy kezdődne, hogy *Románia egységes, szuverén, nemzeti állam*. Ez az indítás igencsak emlékeztet a Ceausescu-korszak nemzeti hisztériájára.

ra, mely ellen a liberálisok és a köztudottan rebellis *Temesvár Társaság* szóvivői is hevesen reagáltak. A sajtótörvény-javaslat úgy hangzott, hogy öt évig terjedő bőrtönnel és félmillió lejes kárpótlással sújtható az az újságíró, tévés, rádiós szakember, aki kormánysértő, kormányellenes nyilatkozatot tesz közzé. Ez nyíltan a korábbi egypárturalmi rendszer reneszánszát jelentené, egy olyan korban, amikor a világ Romániától is a demokratikus normák szerinti átrendeződést várja el...

Ezek a nyilvánvaló politikai baklövések (is) indították el a Fronton belüli szakadásokat, melyek mára egyes sejtések szerint három frakciósak. Ami biztos, egy középső mérsékelt irányzat Szociáldemokrata Nemzeti Megmentési Front néven már kérte az önálló pártként való bejegyeztetését. Olyan erjedés indult meg a kormánypárton belül, melyről sejteni sem lehet még, hogy meddig jut el... Indokolt a vezetés óvatossága, mert félő, hogy gyakori kormányzási manőverezései és pálfordulásai során elveszíti a - félrevezetett - tömegbázisát.

4. Minden államban roppant népszerűtlenek a drasztikus áremelések, főleg akkor, ha a többszöri drágulásokat *szigorúan csökkenő életszínvonal* kíséri. Romániában az április 1-re bejelentett 250-300 %-os élelmiszer-áremelések sem egyenlítőnek ki a külkereskedelmi deficitet, nem biztosítják az infrastruktúra gyors javulását sem. Az 1250 lejes fizetés-kiegészítés, a 400 lejes nyugdíjpótlék csak az életminimum alatt hagyják tengődni az átlagembert, hiszen az átlagos fizetés 4000, az átlagos nyugdíj 2500 lej körül lesz, holott a számítások 8000 lejben állapítják meg a normális életet biztosító havi jövedelem minimumát. Az "árliberalizálás" egy infláció-robbanást eredményezhet, hiszen nehezen képzelhető el, hogy a következő hónapokban jobban fog működni a gazdaság; nyersanyagok és megfelelő piac hiányában inkább a munkanélküliség növekedik. A fogyasztók az üres állami üzletek helyett a privatizált szektorban fognak vásárolni, ahol a nyugati termékekért, hazai töredékfizetésből, olykor kénytelenek a nyugati árak többszörösét fizetni. (Amíg bírják.)

Mára úgy látszik, a gazdasági nehézségek eltompítják a nemzetiségi viszályok életét. Sejthető, hogy a kormányzat is, a szélsőségek is tudják, hogy égető szükséggel eljött a civilizált párbeszéd és a közös munka ideje, hiszen közös alternatíva, emberi dimenziók megkeresése nélkül *Románia számára sem létezhet kiút...*

(1991. április)

Kárpátalja

ZUBÁNICS LÁSZLÓ (Ungvár):

Kárpátalja a XX. században

Kárpátalja, mint politikai alakulat, az első világháború után jött létre. 1918-ig, az *Osztrák-Magyar-Monarchia* és azon belül a történelmi Magyarország összeomlásáig nem jelentett különálló egységet. Egy évezreden át egyszerűen a *Magyar Királyság* része volt, egészen pontosan az északkeleti magyar felvidék volt.

Kárpátalja névvel jelölték a trianoni békekötéssel 1920. június 4-én a *Csehszlovák Köztársasághoz* csatolt 12.656 km²-nyi területet, melynek meghatározó etnikuma ekkor már a kárpátukrán (*ruszin*) lakosság volt, domináló kisebbsége pedig a magyar lett.

Területének túlnyomó részét egy természeti tájegység, az Észak-keleti Kárpátok teszi ki, s hozzá tartozik az Alföld pereméhez símuló Tisza-menti - egykor mocsaras - törmeléklejtő. Déli részén a Szatmár-Beregi síkság húzódik.

A tengelyhatalmak bécsi döntőbírósa ítélete értelmében 1938. november 2-án Magyarországhoz kerültek Kárpátalja zömében magyarlakta területei *Beregszász*, *Ungvár* és *Munkács* városokkal. 1939. márciusában a magyar csapatok Kárpátalja szinte egész területét birtokukba vették. A 12.171 km²-nyi terület 496 ezer lakosának mintegy 12,7 %-a volt magyar.

A Lengyelország keleti felét birtokba vevő szovjet csapatok elérték Kárpátalja határait is. A szovjet kormány 1939. szeptemberében nyilatkozatot adott közzé, melyben kijelentette, hogy tiszteletben tartja Magyarország határait.

Magyarország 1941. június 23-án megszakította diplomáciai kapcsolatait a Szovjetunióval, s június 26-án bekapcsolódott a Szovjetunió-ellenes háborúba, hogy határaitól eltávolítsa "a szovjet-ukrán veszedelmet".

1944. októberében a szovjet csapatok, köztük a 18. lövészhadosztály (politikai biztosa *Leonyid Iljics Brezsnyev*) csak több napi ostrom után, a magyar csapatok hátbatámadásával tudta áttörni a Kárpátok gerincén épült *Árpád-vonalat*. Kárpátalja stratégiai fontosságú vasúti és közlekedési csomópontjait elfoglalták, a városokba helyőrségeket telepítettek.

1944. november 26-án a munkácsi "Druzsba" moziban tartotta meg I. kongresszusát a *Kárpátontúli Ukrajna Népbizottsága*, mely kiáltványt adott közre "a

Kárpátontúli Ukrajnának a Szovjet Ukrajnával való újraegyesüléséről". Ugyanekkor magyar és sváb nemzetiségű munkaképes férfiak tízezreit vitték "háromnapos" (valójában több éves, sokaknak "életfogytiglani") közmunkára. Csak töredékük térhetett vissza otthonába, a többiek az éhség és a kegyetlen bánásmód vitte el. Ők Szohván ill. Belorüsszia és Szibéria ismeretlen fogolytáborainak tömegsírjaiban nyugszanak.

A Szovjetunió és Csehszlovákia ideiglenes kormánya között 1945. június 29-én létrejött szerződés értelmében Kárpátalja a Szovjetunióhoz került. A Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének 1946. január 22-i rendelete Kárpátalját besorolta Ukrajna egyéb közigazgatási egységei közé. A 40-50-es évek évek politikáját a magyarsággal szemben két tényező befolyásolta: az ukrán nacionalizmus és a személyi kultusz.

A háborút követő években a vidék magyar lakossága a háború előttinél kisebb lett. Ez - egyrészt - a hortysta idők kommunistaüldözésével, a háborús veszteségekkel és a front előli evakuálással magyarázható, másrészt a - már

Kárpátontúli Ukrajna Népbizottságainak I. Kongresszusa

KIÁLTVÁNY

Kárpátontúli Ukrajnának a Szovjet Ukrajnával való újraegyesüléséről

Kárpátontúli Ukrajna számára eljött a várva várt örömteli történelmi nap. A hős Vörös Hadsereg segítségével levettette a német-magyar igit. Végetvetettek a sokszázados magyar és más idegen uralomnak Kárpátontúli Ukrajna örökidőfogva ukrán földjein.

Kárpátontúli Ukrajna Népbizottságainak I. Kongresszusa az egész lakosság nevében szívből jövő köszönetet mond az önfeláldozó Vörös Hadseregnek, amely ellúzta a német-magyar agresszorokat, és elhozta népünknek zászlain az örömet és a boldogságot. Éljen a Szovjetunió marsallja, a Vörös Hadsereg Főparancsnoka, a mi apánk Joszif Visszarionovics Sztálin!

Századokra elszakítva az anyanemzet Ukrajnától, a kárpát-ukrán népet az éhezés és a kihalás veszélye fenyegette. A parasztság, amely a kárpátukrán nép többségét alkotta, föld nélkül maradt. Népünk vérrel és verléssel megszerzett javai a magyar és más idegen elnyomókat gazdagították. Nyelviünket üldözték, iskoláinkat bezárták, a nemzeti ukrán kultúrát rombolták és megsemmisítették. A népet idegen telepések kiszorították földjeiről. 1826-tól fogva egy évszázadon át kénytelenek voltunk az éhségtől, elnyomástól és jogtalanságtól védekezve kivándorolni idegen országokba, többszáz ezer kárpátontúli ukrán.

(...)

Legnehezebb Kárpát-Ukrajna számára az 1938-as, s az utána következő hat év magyar rabság volt. A Csehszlovák kormány a hitleri Németország nyomására átadott minket a magyar fasiszták rabságára.

Egy ellenállási kísérlet, egy lövés nélkül, velünk fizettek a német-magyar imperialistáknak, hogy megmenték Csehszlovákiát. Kárpátontúli Ukrajna aprópénzzé vált a nemzetközi arénán.

Tehették ezt velünk azért, mert elszakítva az ukrán anyanemzettől erőtleneke voltunk. Tehették ezt velünk azért, mert nem fejeztük be a harcot Kárpátontúli Ukrajnának a Szovjet-Ukrajnával való újraegyesüléséért, s kívül maradtunk Szovjet-Oroszország nagy népeinek családján.

(Részletek)

Munkács

1944. november 26.

említett - "málenkij robottal", amely megfosztotta a vidék magyarságát a munkaképes férfiaktól. Ismerjük Sztálin véleményét: *"a nemzetiségi kérdés elsősorban vagonkérdés"*.

Kárpátalja magyar lakossága megfélemlítve élt a hruscsovi, majd a brezsnyevi időkben is. Jellemző, még a legkisebb kulturális rendezvényekre is engedélyeket kellett beszerezni. A KGB mindig árgus szemekkel figyelte a magyarságot, nem készül-e valamire. Soha nem volt még olyan vasfüggöny két - úgymond "baráti" - ország között, mint amilyen Szovjetuniót Magyarországtól elválasztotta.

A nyolcvanas évek közepéig még az átutazások is problémásak voltak. Mindenki köteles volt kitölteni egy űrlapot, melynek tartalmaznia kellett - többek közt - a következő adatokat:

- név, nemzetiség, születési év, szülők, iskolai végzettség, párt(?)tagság, munkahely, volt-e korábban külföldön, volt-e büntetve stb.

- testvérekről ugyanezek az adatok

- a meghívókról ugyanezek az adatok

- és még 4-5 aláírás és pecsét, okmánybélyeg

S mindezek után várni fél évet, de lehet, hogy 4 hónap múlva elutasítják a kérelmet.

A hatalom cinizmusára jellemző példa, hogy *a csernobili katasztrófa* után mindenki köteles volt felmutatni egy igazolást a pszichikai állapotáról.

(1991. február)

Hit, remény, bizakodás

- Petőfi Sándor szobrának avatása Ungváron -

(1990. szeptember 29.)

Kárpátalja fővárosában, Ungváron, 1990. szeptember 29-én majd húsz-ezer ember gyűlt össze a főtéren; magyarok és nem magyarok, hogy tanúi legyenek Ferenczy Béni Petőfi szobra leleplezési ünnepségének, melyet a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, a KMKSZ rendezett.

A szoboravatásnak önmagán túlmutató jelentősége volt, hiszen részt vett rajta Göncz Árpád, a Magyar Köztársaság elnöke és Leonid Kravcsuk, az Ukrán Parlament elnöke is. A két gesztus - egyrészt a Petőfi-szobor avatása, másrészt Göncz Árpád ukránjai látogatása, s ezzel tulajdonképpen a szuverén Ukrajna elismerése - a két szomszéd ország javuló kapcsolatainak bizonyítéka.

A Petőfi-szobor avatási ünnepsége - talán - a legnagyobb magyar ünnep volt a trianoni határokon kívül a II. bécsi döntés óta. Ez az esemény, a város-szerte egymás mellett lobogó magyar és ukrán zászlók visszaadták a hitet, a reményt és a bizakodást a Kárpátaljai magyarságnak. A hitet, hogy nem volt hiábavaló a hetvenéves kitartás, a szívós magyarsággörzés; a reményt, hogy végre az anyaország magyarsága felfigyel a már-már elfeledett Kárpátaljára; a bizakodást, hogy Ukrajna, csakúgy, mint Magyarország, végre beléphet a hön áhított Európába.

Ennek a megbékélésnek a szellemét volt hivatott szolgálni a katonazenekar előadásában felhangzó magyar, ukrán és szovjet himnusz is. Így vált teljesé a kelet-európai abszurdum: az Ukrán Köztársaság egyik városának főterén, többezres magyar és ruszin tömeg előtt, annak a félig szlovák, félig horvát származású költőnek a tiszteletére, akít orosz dzsidások öltek meg, a Szovjet Hadseereg zenekara játszotta a magyar Himnusz.

Elsőként Fodó Sándor, a KMKSZ elnöke lépett a mikorofonhoz:

- Mélyen tisztelt Elnök úr, tisztelt Leonyid Kravcsuk, tisztelt vendégeink, barátaink! Engedjétek meg, hogy a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség nevében szeretettel üdvözöljem kedves vendégeinket.

(...) Elnök úr, külön köszönjük Önnek, hogy jelenlétével megtisztel bennünket, ezzel az ünnep fényét növeli, egyetemes magyar jellegűvé teszi.

Külön örömet jelent számunkra, hogy ezen az ünnepségen részt vesz az Ukrán Köztársaság elnöke, Leonyid Kravcsuk. Ezt a gesztust úgy értékeljük, hogy nemcsak a Magyar Köztársaság elnökének szól, hanem nekünk is, a kárpátaljai magyaroknak. Szeretnénk hinni, hogy azt jelenti, a köztársaság vezetői tudatában vannak annak, hogy a két ország közötti jószomszédi, baráti kapcsolatok ügyében a kárpátaljai magyarság a híd szerepét játssza.(...)

A Városi Tanács nevében a vendégeket, egybegyűlteket a Tanács elnöke, Landovszki Emil üdvözli:

- (...) Ez a nap az egység ünnepe. Évszázadok óta ezen a földön vállvetve harcoltak, éltek, osztották örömeiket és bánatukat magyarok és ukránok, ruszinok és szlovákok. Voltak idők, amikor minket mesterségesen meg akartak osztani, voltak idők, amikor különböző ünnepeket, hősöket varrtak a nyakunkba. (...)

Petőfi Sándor a magyarság számára azt jelenti, amit az ukránoknak Sevcsenko, a lengyeleknek Miczkiewicz, az oroszoknak Puskin. (...)

Petőfi Sándor 150 évvel ezelőtt járt vidékünkön. Ma visszatért Ungvárra, hozzánk. (...) Ungvár, a szuverén, független Ukrajna nyugati kapuja az a kapu, amelyen Ukrajna is elindul Európa felé. Ez az ünnep is bizonyítja azt, hogy csak egységben, együtt, barátságban tudjuk megoldani azokat a problémákat, melyek előttünk állnak.

Tisztelt Elnök úr, üdvözljük Önt itt, ősi házunkban, és hisszük, hogy az Ön látogatása elősegíti a népeink közötti barátság további erősítését. Tisztelt Legfelsőbb Tanács Elnöke, szeretnénk, ha Ön most itt megismerné a kárpátaljai nép lelkét, gondolatvilágát, megértené azt, hogy itt mi élni akarunk, alkotni - szabadon és békében.

A szó a Magyar Köztársaság Elnökéé, Göncz Árpádé:

- Honfitársaim, magyar testvéreim! Különös jelentőségűnek érzem, hogy három ölelkező himnusz elhangzása után beszélhetek önökhöz. Különös jelentőségűnek érzem, hogy együtt ünnepel velünk Ukrajna Legfelsőbb Tanácsának Elnöke, és ünnepünket megtisztelte jelenlétével a Szovjetunió magyarországi nagykövete. Talán tökéletesen érthető ez, hiszen Petőfi, aki a mi szabadságharcunk jelképe, és számunkra nem egy magyar költő, hanem a magyar költő, a Világsszabadságharcért is meghalt, nemcsak Magyarország szabadságáért.

Boldog vagyok, hogy Magyarország, a Kárpát-medence legszebb Petőfi-szobra áll itt, ezen a téren. Ferenczy Béni nem protokoll-szobrot alkotott. Ez a szobor nem frázisok Petőfijét ábrázolja. Ez a szobor azt a Petőfit ábrázolja, azt a vékony-pénzü költőt, aki elindult - talán - a jövője, - talán - a sorsa, - talán - mindannyiunk jövője felé. Az útján az első lépés babérta taposva indult, mert számára nem a babér, hanem az ügy volt a fontos. Ez a Petőfi még valamit mond nekünk: tudjuk, Petőfi édesanyja szlovák, édesapja szerb származék volt; Petőfi vállalta a magyarságot, és bebizonyította, hogy magyarnak lenni mindenekelőtt nem származás, hanem *sorsvállalás* kérdése. Számomra *itt* ez különösen fontos. Körülnézek az itt álló ezreken, akik magyarnak vallják, és magyarnak érzik magukat, akik megőrizték a magyar világukat; akkor őrizték meg a magyarságukat, amikor magyarnak lenni áldozatot jelentett; talán tudatosan, talán ösztönösen követték Petőfi lépteit. Meg kell mondanom, mély tisztelettel adózom az önök hűségének és magyarságának, mint a Magyar Köztársaság választott elnöke, az egész magyar nép nevében. Példát

mutattak nekünk, és büszkéek vagyunk önökre. Az önök magyarságának fénye miránk hárul vissza. (...)

Önök, mint a saját sorsuk kovácsai, felelősek - mindenekelőtt - saját népüknek, felelősek az anyaország magyarságának, és felelősek annak a népnek, amellyel egy évezred óta élnek együtt, és reméljük, egy újabb évezredet fognak elélni, meleg, őszinte, testvéri barátságban! (...)

A Magyarok Világszövetsége nevében Komlós Attiláé a szó:

- (...) Petőfi Sándorról, a mi költőnkéről nagyon sokféleképpen lehet jellemzést adni. Ebben a mai hangulatban, ezekben a napokban az én számomra az ő tanítása két szó: Hűség és Bátorság. Az ő költészete és egész életműve arról tanúskodik, hogyan lehet valaki hű mindahhoz, amit hisz, hogyan lehet valaki hű az anyanyelvhez, a nemzethez, és hogyan állhat ki eszméi mellett bátran, egészen a halálig. Máig ható az ő erkölcsi tanítása, amit Németh László így fogalmazott meg: "Petőfi erkölce: Hűség magunkhoz és Bátorság hűségünkhöz!" Úgy érzem, hogy Kárpátalja népe ezzel a hűséggel keresi, és találja meg önmagát, és minden bátorságával kiáll önazonosságá mellett. A Petőfi Sándortól tanult erkölcsiséget azonban nekünk még valamivel ki kell egészítenünk. El kell fogadnunk mások hasonló törekvéseit is, akik saját önazonosságukat keresik, akik - úgyszintén - hűek akarnak lenni önmagukhoz, és bátran meg akarják vallani önmagukat mások előtt. Lehet, hogy mindez feszültségekkel jár, de a mi népeinknek - éppen Petőfi Sándor tanítása értelmében - nem a feszültségek növelésére, hanem a feszültségek feloldására kell törekednie. Tudnunk kell azt, hogy a mi népeinknek csak egyetlen egy lehetséges jövője van Európában, ha ebbe az Európába közösen, együtt tudunk bevándorolni!

A Magyarok Világszövetsége nevében tehát így hajtom meg a fejem Petőfi Sándor szobra előtt, és az előtt a nép előtt, aki az ő hűségét és az ő bátorságát itt, Kárpátalján ma is példaértékűen továbbviszi: Isten áldása legyen valamennyiőtökön!

A magyar frótársadalom nevében Pomogáts Béla irodalomtörténészé a szó:

- (...) Történelmi hónapokat és napokat élünk. Ezek a történelmi napok mindig történelmi pillanatokból épülnek fel. Ilyen történelmi pillanatnak vagyunk tanúi most is. Az eddigi évtizedekben, de mondhatjuk azt is, hogy az elmúlt hetven évben Európának ez a része szobordöntések színhelye volt. Egymás után dőltek le Kossuthnak, Bem tábornoknak illetve Petőfinek a szobrai. Holott ezekben a szobrokban öltött testet a magyar történelmi örökség, a magyar identitás. Ezek a szobrok adtak otthonosságot, magyar otthonosságot a Kárpát-medencében. Ahogy a keresztény ember járva a világot Szent Péterre vagy Szent Pál szobrára talál, úgy ismerte föl önmagát a magyar a Kárpát-medencében, amikor Kossuthtal vagy Petőfi-vel találkozott.

Eredménynek érezzük tehát, hogy a szobordöntések évtizedei után elkezdődött a szoborállítások korszaka. Köszönet érte Kárpátalja népének, Kárpátalja magyarságának. Azzal, hogy ideállította elénk Petőfi szobrát, felemelte Petőfi örökségét, ezzel mi is felemelhetjük ismét a fejünket.

A kárpátaljai magyarság nevében Tari Józsefé a szó:

- (...) Kárpátalja jelenkori történelmének igen kimagasló pillanatát élhettük meg most itt. Szűkebb pátriánkban már voltak az idők során olyan időszakok, amikor a közös érdek és eszme történelmi vállalkozásra összehozott bennünket itt, az itt élő különböző nemzetiségeket. (...)

Föl tudjuk-e mérni helyzetünket, és találkozunk-e végre az eszmebarrikádon? Az ukrán, ruszin szellem kiválóságai ennek az eszmének a bűvkörében élnek. Így Petőfi, Sevcsenko szobrai itt Ungváron, - remélhetőleg a közeljövőben - egymás mellett, az elnyomott népeket, nemzeteket egységbehozó eszmének a szimbólumai lesznek. Adja Isten, hogy így legyen!

A kárpát-medencei magyar kisebbségek nevében Nagy Béláé, az RMDSZ Bihar megyei elnöké a szó:

- Itt és most, a Kárpátalján, egy kisebbségi területen Petőfi Sándor szobrát avatjuk. Történik mindez akkor, amikor másutt, de most, ugyancsak kisebbségi területen Petőfi- emlékeket gyaláznak. (...) Nem panaszként emlegetem föl mindezt, csupán jelezni szeretném a szélsőségeit egy helyzetnek, egy állapotnak, a kárpát-medencei kisebbségi helyzetnek, kisebbségi állapotnak. (...) Gödrös és göröngyös ez az út, de a vezető eszme mindenképpen - s remélem, hogy ezt azok is tudják, akik a vezetést föl vállalták -, csakis Petőfi szelleme lehet. Függetlenül attól, hogy ma, bárhol és bárki által Petőfi- emlékeket gyaláznak.

Engedjék meg, hogy egyetlen mondatot felolvassak abból a levélből, amelyet a Romániai Magyar Ifjúsági Szervezet elnöksége juttatott el ebből az alkalomból, akinek a képviselői nem jöhettek el.

"Petőfi mindannyiunké. Petőfi nem más, mint az egyetemes magyarság kiemelkedő személyisége, az egykori és a mai forradalom jelképe, kárpátaljai, felvidéki, magyarországi, délvidéki, erdélyi magyarok európai szellemének küldötte a világosság, a szabadság felé; Petőfi minden időben és helyen egyaránt a Világszabadság fájdalmas óhaja, minden népnek közös történelemformáló akarása."

Ezekkel a gondolatokkal osztozunk az önök örömeiben, mindazoknak a nevében, akik ma a Kárpát-medencében kisebbségi sorban élnek.

(1990. október)

Petőfi szobra már áll...

Az avatási ünnepség után az ungvári egyetem magyar hallgatóival beszélgettünk a szoboravatás jelentőségéről, Petőfiről, a szobrokról, a kisebbségi létről, a jövőről.

- Mit jelent számokra a mai ünnepség, és mit jelent az, hogy már itt, Ungváron is áll Petőfi szobra?

Beregszászi Zsolt, német nyelv és irodalom szakos hallgató:

- Az ünnepségről nem tudok mit mondani, azt át kellett élni. Az, hogy a két államfő is jelen volt, megadta a presztizsét az egésznek. Hogy az elkövetkező napokban mi lesz, azt - talán - azzal tudnám összefoglalni, - nem tudom, melyik előadó mondta -, hogy Petőfi a magyarok számára azt jelenti, mint a hívők számára a szentképek és a szentélyek. Azt hiszem, sőt biztos vagyok benne, hogy bármikor, amikor itt fogok elmenni a szobor előtt, számomra is szentély lesz. Eddig nem volt olyan hely, ahol otthon érezhettem volna magam, úgy, mint magyar. Remélem, ha leülök a szoborral szemben, mindig megadja nekem ezt az érzést. Sajnos azonban ez egy hely; ha két méterrel arrébb megyek, akkor megint belecsöppenek a hétköznapi szürke tengerébe, ami azt jelenti, hogy megint csak kisebbnek fogom érezni magam.

Az előbb itt a barátnőm azt mondta, hogy a budapesti Illés-koncerten ordítani akart, el akarta átkozni Trianont. Hát én is ezt szeretném most!

- A kárpátaljai magyar ember szempontjából mi az igazi jelentősége ennek a szoboravatási ünnepségnek?

Kovács Géza, magyar filológia szakos hallgató:

- Ez az ünnep minden kárpátaljai magyar számára óriási esemény volt. Az, hogy ennyi figyelmet szenteltek a kárpátaljai magyarságnak, hogy a mai ünnepség központi figurájává a kárpátaljai magyar ember vált, az, hogy a magyar köztudatba bevonult, hogy Kárpátalján tényleg élnek magyarok, olyan magyarok, akik az egyetemes magyarságnak szerves részét alkotják, az az igazán jelentős eredmény.

- A KMKSZ szempontjából hogyan tudnád értékelni az avatási ünnepséget? Növekedett-e ezzel a szervezet tekintélye, befolyása?

Kerekes Nagy Gáspár, a KMKSZ ifjúsági munkabizottságának elnöke:

- Mit jelent ez az ünnepség? Számunkra sok gondot, szervezési problémát. Az ünnepség hatása viszont óriási lesz - véleményem szerint -, mert az, hogy Göncz Árpád idelátogatott, és látogatása alatt nemcsak a hatalom képviselőivel tárgyalt,

hanem a KMKSZ elnökével és képviselőivel is, a környező nemzetiségek köreiben presztizst ad úgy a KMKSZ-nek, mint az egész kárpátaljai magyarságnak. Most már látnak egy bizonyos erőt, támogatást mögöttünk, látják, hogy az anyaország - végre - felfigyel erre a legkisebb és legmostohább testvérére is, amely véletlenül elszakadt.

- Véleményed szerint - a jövőbe nézve - mi az igazi jelentősége a mai eseménynek?

Zubánics László, történészhallgató:

- Általában mindent politikai szemszögből nézek, így számomra az, hogy ezen az ünnepségen részt vett a Magyar Köztársaság elnöke és az Ukrán Parlament elnöke, azt mutatja, hogy Ukrajna is igyekszik a haladás útjára lépni, s kibontakozni abból az ázsiai igából, melybem eddig volt. Remélem, hogy továbbra is minden ebben az irányban fog haladni, s így talán 2-3 év múlva Ukrajna és Magyarország is a közös európai ház lakója lesz.

- Ungvár utcáit látva feltűnően kevés szobrot láthatunk, s - ha jól tudom - Petőfién kívül egyetlen magyar vonatkozásút sem. Szerinted ebben is várható változás?

- A Petőfi-szobor avatása precedenst teremtett, és reméljük, hogy történelmünknek más hírességei is szobrot kapnak. Így például Gyöngyössi, aki környékünk szülötte, aztán Dayka Gábor, akit igazságtalanul távolítottak el a régi Drugeth-gimnázium éléről, és szobra mindmáig egy raktárban porosodik, orrát le-törték. De gondoljunk gróf Drugeth Jánosra is, aki Ungvárért nagyon sokat tett. Reméljük, ők is visszakерülnek méltó helyükre.

Március 15-én mondta a Haladás az átépítésért mozgalom vezetője, hogy Petőfi szobra majd egy sugárúton fog állni Tarasz Sevcenkoéval, ami a két nép között létrejövő testvériséget fogja jelképezni. Petőfi szobra már áll...

(Annus Gábor)

(1990. október)

MOLNÁR TERÉZIA:

Kemenespálfa demográfiai viszonyai

- XVIII. század vége, XIX. század eleje -

Adalékok a település történetéhez

Kemenespálfa Vas megyei község. A *Kemenesalja* déli részén alakult ki két, hajdan önálló településből, *Martonfából* és *Pálfából*. A két önálló település létét térképészeti adatok támasztják alá. Első térképi ábrázolása II. József uralkodásának időszakához kötődik. Az ő rendeletére készül el az un. "*Josephinische Aufnahme*", Magyarország első katonai felmérése (1784). A falu neve szempontjából érdekes az 1871-es térképi ábrázolása, amely valószínűleg az 1869-ben megkezdődött monarchiabeli 3. katonai felmérés része. A két falu Martonfa és Pálfa néven világosan felismerhető. A *kemenes* szó használata a szlávok közvetítésével a görög nyelvből került hozzánk, jelentése: *kavicsos*. Ellentétben azonban az északi kemenes előnevű községekkel, ahol a földterület nagyobb része valóban kavicsos, nálunk az un. cseri talaj kiváló. A két falut valószínűleg 1872-ben olvasztották egybe és kapta a "kemenes" előtagot.

Martonfalva és Pálfa egyik részét a XIV. sz. közepétől 1705-ig a szépmúltú *Martonfalvy-család* bírta, amelyből kiemelkedik Martonfalvy Imre, enyingi Török Bálint íródeákja. Legjelentősebb műve *Naplótöredéke* (1555) és *Emlékirata* (1585).

A falu lakosságára vonatkozóan *Fényes Elek* a következőket közli 1836-ban: "Martonfa: magyar falu, 125 katolikus, 32 evangélikus, 17 zsidó lakos, földesúr: többen, Pálfa: magyar falu Jánosháza mellett, 171 katolikus, 246 evangélikus lakos. Evangélikus templom. Határja sok helyt mocsáros. Földesúr: Nagy, Takács."

Kemenespálfáról, mint a *bobai gyülekezet filiájáról* 1695-ben történik említés, mégpedig Jánosházával együtt a következő módon: "*Janoshazaiensis et Palfalva*" - valószínű tehát, hogy Jánosházának volt a filiája. Ezt megerősíti a kemenesaljai és győri esperességek által készített hivatalos kimutatás 1725-ből. A latin egyházi felsorolásban a vas megyei gyülekezetek között áll. "43. *Eccl. Janoshazaiensis per Plebanum occupata, cum filiali Pálfa*" (azaz a jánosházi gyülekezet, plébános által elfoglalva, Pálfa filiával, a hozzátartozó gyülekezeti fiók résszel).

A kutatási módszer és alkalmazása

Kemenespálfa történetére vonatkozóan a levéltári anyag elég szegényes. Ezért kezdtem el foglalkozni az egyházi anyakönyvekkel, mint eddig ki nem aknázott forrásokkal.

A történeti demográfia a népesedési viszonyokat kölcsönhatásban és fejlődésben vizsgálja. A rendszeres statisztikai felvételek (1869) előtti időszakban e kérdések tanulmányozásához alapvető forrást az egyházi anyakönyvek adnak. A valós eredmények elérése érdekében igen lényeges az anyakönyvek forrásértékének tisztázása. A házasságkötési, keresztelési és halotti anyakönyvek nem egyforma forrásértéket képviselnek.

A hagyomány szerint mindkét település *evangélikus hitre* tért, majd fokozatosan Martonfalván tért nyert a *katolicizmus*. Sem az evangélikus, sem a római katolikus felekezetnek nem alakult ki önálló egyháza. Az evangélikus anyakönyvek Bobán 1783-tól maradtak fenn, a római katolikus anyakönyvezés Jánosházán 1730-tól vált pontosabbá. Tehát főbb jellemzői: egyrészt a felekezeti megosztottság, másrészt a filia jelleg. Mennyire jelentettek ezek hátrányt a munka során? Az első gyakorlatilag kiküszöbölhető, ha a vizsgálatot a környező településekre is kiterjesztjük. Ez megvalósíthatónak bizonyult, hisz az evangélikus anyakönyveket Bobán, a katolikusokat pedig Jánosházán megtaláltam.

Komolyabb nehézségeket okozott a filia jelleg, hiszen az anyakönyvezés ismert pontatlanságai még erősebben jelentkeznek a távolsági okokkal magyarázhatóan (pl. keresztelési adatoknál, amikor a gyermek előbb meghal, minthogy megkeresztelnék, így a bejegyzés róla az anyakönyvben elmarad).

Az egyik fő kérdés tehát az, hogy érdemes-e, illetve lehet-e foglalkozni a demográfiai viszonyok elemzésével ilyen körülmények között, főként a filia jellegre gondolva. Szeretném, ha sikerülne bizonyítani, hogy érdemes a filiákkal is foglalkozni, nem elveszett területek a kutatás számára, s a demográfiai viszonyok elemzéséhez fontos adalékot szolgáltathatnak.

A kutatási módszer *Michel Fleury* és *Louis Henry* által kidolgozott szisztémára támaszkodik. Első kézikönyvük 1956-ban jelent meg, majd bővített kiadását 1965-ben adták ki.

Magyarországon először *Kováts Zoltán* alkalmazta a csurgói jobbágycsaládok demográfiai körülményeinek vizsgálatánál. Ő nevezte el *családrekonstrukciós módszernek*.

A munka első lépése: az anyakönyvekből alapcédulákra kerülnek a név teljes feltüntetésével a kigyűjtött házasságkötési, keresztelési és halálozási adatok. Ezután következik a nem név szerinti (nem nominatív) feldolgozás. Megállapítjuk, hányan kötöttek házasságot, születtek és haltak meg évenként, milyen családi állapotúak voltak, hova valók és hány évesek voltak a házasulók, milyen volt a nemek aránya az újszülöttek között, mennyi idős korukban és milyen okból haltak meg a férfiak és nők. Érdekes lehet a házasságkötések, a születések és halálozások havi ingadozása is.

A nominatív feldolgozás az anyakönyvi bejegyzéseknek a családi és személynevek alapján végzett csoportosítása. Az egy családra vonatkozó adatokat egy csa-

ládlapra gyűjtjük össze. Feltétlenül szerepelniük kell a következő adatoknak: az apa és anya házasságkötésének időpontja, az anya születésének, gyermekeik születésének és a házasság megszűnésének időpontja. A családlapon meghatározzuk, hogy a gyermekek az anya hány éves korában születtek, és hány hónap telt el a házasságkötés és az első, valamint az azt követő szülések között. Végezetül pedig a munkatáblák összeállítása következik.

A családrekonstrukciós módszerrel kiszámíthatjuk a legfinomabb demográfiai mutatókat (pl. az anyák életkora szerinti születési arányszámokat, a születések közötti átlagos intervallumokat stb.). Ezért nevezik a családrekonstrukciót a *"történeti demográfia királyi útjának"*, szemben az egyszerűbb módszerekkel, amelyeknek segítségével csupán jóval durvább képet kaphatunk a népesedési folyamatokról. A családrekonstrukciónak a hátránya viszont az a tény, hogy egy-egy település adataiból nem következtethetünk az országos demográfiai folyamatokra.

A családi fvek összeállítása szempontjából igen fontos a házasságkötéssel kapcsolatos adatok megléte. Itt a legnagyobb gondot az jelentette, hogy nem jegyzik pontosan a házasságra lépők korát. Ezt úgy hidalhatjuk át, hogy vagy a halálozáskor jelzett élettartamból következtethetünk vissza, vagy a keresztelési anyakönyvből próbáljuk meg kikeresni.

A keresztelési anyakönyveket gondosan vezették. Pl. az evangélikus anyakönyv 1820-tól már a következő részletességgel tárgyalja a keresztelésre vonatkozó adatokat: a születés napja, a keresztelés napja, a szülők-keresztszülők nevei, a keresztelést végző lelkész neve. A születés és a keresztelés között az esetek 90-95%-ban 1-2 nap telt el, így a születés időpontjának és a keresztelés időpontjának eltérése a statisztikai feldolgozás szempontjából elhanyagolható.

A halotti anyakönyvekben az elhalálozott korára vonatkozó utalás általában szerepel, de gyakran a ténylegesnél többnek tünteti fel. Tartalmazza még az anyakönyv a temetés helyét, napját, a szertartást végző pap nevét, a szentséggel való ellátást. 1837-től jelentkezik a katolikus anyakönyvben az elhalálozott polgári sorsára vonatkozó bejegyzés. Az evangélikusoknál már 1820-tól, a katolikusoknál csak 1852-től tüntették fel a halálozás okát.

Általánosan jellemző, hogy a felekezeti megoszlást tekintve az evangélikusok vezetik pontosabban az anyakönyveket. A XIX. századi anyagkönyvek már sokkal részletesebbek, több adatot tartalmaznak, ezért megbízhatóbbak.

(A szerző - 1990-es helyi TDK-n I. helyezést elért -
dolgozatának összefoglalása.)

(1991. március)

KANCSÁR ATTILA:

A numerus clausus Szegeden

Azt mondom, *numerus clausus*, a lexikon azt feleli rá: (lat., zárt szám) az a szám, amelynél több tagja valamely testületnek, társulatnak vagy intézménynek nem lehet, ill. szélsőséges esetekben valamely hitfelekezet (pl. izraelita), társadalmi osztály vagy réteg tagjai ezekbe csak korlátozottan, vagy egyáltalán nem vehetők fel. - Mo.-on a _t először az 1920: 25. tc.-kel az oktatás területén vezették be. (...) A törvény 3.§-a kimondta, hogy "az ország területén lakó egyes népfajokhoz és nemzetiségekhez tartozó ifjak arányszáma a hallgatók közt lehetőleg elérje az illető népfaj vagy nemzetiség országos arányszámát, de legalábbis kitegye annak kilencztedét".

Nézzük meg - ha csak vázlatosan is - korabeli újságcikkek alapján a törvény létrejöttének hátterét és utóéletét, különös tekintettel Szegedre.

Városunk 1921 után, a kolozsvári egyetem áttelepítése után jelentős egyetemi várossá vált. Ez a tény, s az a körülmény, hogy Szegeden mindig is nagyszámú zsidó polgárság élt, vezetett oda, hogy itt hatványozottan jelentkeztek az országos problémák.

Az országban ekkor csaknem egymillió zsidó élt. Érvényben volt még az 1895. XLII. tc., amely az izraelita vallásfelekezetet bevett felekezetté nyilvánította, s nem faji, hanem vallási alapon ítélte meg, ki zsidó, ki nem.

A frissen uralomra került *Horthy-rendszer* jelszavai: "*Az egyik a keresztény gondolat, melyet röviden fajvédelemnek nevezünk, a másik pedig az agrárius gondolat*" (Gömbös Gyula beszéde 1923. december 17., Képviselőházi Napló 1922-27. évi ciklus XVIII. 159.). Az elvesztett háborúért, a területcsökkenésért, a gazdasági bajokért az idegen tőkét, a zsidó tőkét tették felelőssé. Minden zsidót a hazafiatlanság vádjával illettek, így a szegedi hitközséget is. A hitközség nyilatkozatot tett közvé 1920. január 16-án a Délmagyarországban, mert a vádak szerint a szegedi zsidóság pénzzel és sajtó útján gátolta az ellenforradalom kibontakozását. Ez nem igaz, - mondták - hiszen ők a proletárdiktatúrával szembehelyezkedtek, ők fegyverezték le a vörösöket, a törvényes rend helyreálltáig óvták a város és polgárai vagyonát, és a katonaaállításnál az 5%-nyi zsidó lakosság 17,5%-át adta a felállított csapatnak.

A magyar földön elkövetett atrocitások miatt a magyar zsidók egy része Bécs felé menekült, ezért az ottani képviselők követelték kormányuktól, hogy ne engedjenek be Bécsbe és Alsó-Ausztriába zsidó menekülteket, mert azok zugkereskedelmet űznek.

Szeged Főrabbiját, dr. Löw Imánuelt a Nemzeti Újság mindenféle képtelen vádakkal illette. Állítólag egy külföldi (holland) újságnak nyilatkozva a rabbi a ma-

gyarokat butának, erkölcstelennek nevezte, gyalázta Horthyt, Apponyit, a széke-lyekről azt mondta, nem magyarok, hanem románok stb. A főrabbi a vádak nem ismerte el, koholmányoknak nevezte. A közvélemény, a parlament nyomására mégis előzetes letartóztatásba helyezték és vizsgálatot indítottak ellene. "A főrabbi vagy őrült, vagy képmutató, hiszen atillában járt, magyarul beszélt, támogatta a magyar nemzetet" - mondja a Délmagyarország cikkírója. Egyébként a rabbi nagyapja volt az első rabbi, aki magyarul tartotta a szertartásokat a zsinagógában, még a XIX. század derekán!

1920. szeptember 3-án Haller vallás- és közoktatásügyi miniszter mondott beszédet a *numerus clausus* mellett. Szerinte még Octavian Goga is kineveti a magyarokat, mert a zsidók tartják kezükben a szellemi életet; az utolsó nagy magyar költő Arany János volt, azóta a magyar irodalom eltűnt; a liberális elméleteknek a magyar politikában semmi helyük, ezért el kell vetni őket. Végül a nemzetgyűlés elfogadta az 1920. XXV. tc.-t a *numerus clausus*ról. A felvételeknél érvényesíteni kell a nemzethűségi és erkölcsi szempontokat, korlátozni a zsidó hallgatók felvételi keretszámát.

A magyar közéletben továbbra is folyamatosak a zsidók elleni támadások. 1924. januárjában azzal vádolják meg a szegedi egyetemet, hogy enyhén alkalmazza a törvényt. *Veszprémy Dezső* rektor igyekszik nyugtatni a közvéleményt: betartják a szabályokat - mondja.

A vádak tarthatatlanságát már a szegedi hitközség nyilatkozata is mutatta. A legtöbbet emlegetett zsidóellenes hamisítványt, a "*Sion bölcseinek jegyzőkönyvét*" is hiteles dokumentumokkal cáfolták. Megállapították, hogy ez a könyv *Maurice Joly* III. Napóleon ellen 1864-ben írt pamfletjének durva fordítása. A könyvben a már unalomig ismételt vádak szerepeltek - világuralmi vágy, a bolsevizmus finanszírozása, a világháború kirobantása stb. A *numerus clausus* szükségességét is egyre többen bírálják, a szegedi egyetem tanárainak többsége is elveti a tanulók számának kontingentálását, mert az árt a magyar tudománynak. Az intézkedés csökkentette ugyan az egyetemek zsúfoltságát, de a felsőoktatás kérdését nem oldotta meg. Mindezek következtében 1928. március 1-én a felsőház elfogadta az 1928. XIV. tc.-t a *numerus clausus* módosításáról, melyben megszünteti a népfajok és nemzetiségek szerinti korlátozást, helyette a különféle foglalkozási ágak közötti arányt mondja ki.

1932. október 1-én megalakult a Gömbös-kormány. Gömbös október 12-i parlamenti beszédében a vallásfelekezeti békét is fontosnak tartja, s kimondja, hogy revideálta a zsidókérdés álláspontját. "*A zsidóságnak azt a részét, amely sorsközösséget érez a nemzettel, éppúgy testvéremnek kívánom tekinteni, mint magyar testvéreimet.*"

Ugyanakkor Szegeden az orvosi egyetemen megvertek két zsidó vallású fiút az anatómia terem előtt. A rektor, *Schmidt Henrik* vizsgálatot indított az ügyben. A

komoly egyetemi ifjúság eltérte az akciót. Másnap azonban ismét bántalmaztak egy zsidó vallású hallgatót. Még a kultuszminiszter, *Hóman Bálint* is nyugalomra intette a békétlenkedőket. A rektor felszólította a hallgatókat, hogy csak a tanulással foglalkozzanak, mert nagyon súlyos következményekkel fog járni a cselekedet megismétlődése. A rendőrség is vizsgálatot indított az ügyben, mert már horogkeresztes rohamcsapatokat akartak szervezni Szegeden, amelyekbe a diákokat is szeretnék volna bevonni. Röpcédulákat terjesztettek, munkanélkülieket próbáltak lázítani, de azok elzavarták a horogkeresztes agitátort.

A kelet-európai helyzetre jellemző, hogy az elcsatolt területeken azért üldözték a zsidókat, mert azok magyarnak vallották magukat. 1932. december 1-én *Kolozsvárott* tomboló magyarellenes tüntetés volt, felgyújtották a magyar konzulátust, magyarul beszélőket vertek az utcán. A magyar diplomáciai lépésekre válaszul a románok rendőrkordonnal vették körül a kirabolt, felgyújtott kolozsvári konzulátust. December 8-án *Brassóban* a magyarellenes *cuzisták* és *vasgárdisták* összeverekedtek ugyan, de utána egyetértésben fogadták el magyar- és zsidóellenes nyilatkozatukat.

A német befolyás erősödésére, a hitleri Németország nyomására újra nőtt a zsidóellenesség Magyarországon. A magyar törvények azonban tiltották a felekezetek elleni izgatást. Így pl. 1937. októberében nyilas agitátort ítélték el hitfelekezet elleni izgatásért. A nyilasok röpcédulát nyomtattak, majd egy 17 éves fiú a Tanyai Újságba rejtve terjesztette azt.

1938. áprilisában gróf Széchenyi György felszólalt a parlamentben az antiszemita demagógia ellen: *"Vannak félőrrültek, akik a magyar belpolitikát egy mondatra akarják szűkíteni: Ha a faji elv alapján áll valaki, abban az esetben feltétlenül a mi barátunk, mondják. Ez a keresztény isteni és emberszeretettől is idegen, hiszen az megköveteli, hogy szeresd a zsidót. Az antiszemitizmus nem egyeztethető össze a renddel, mindenkit arányosan kell terhelni. A magyar nemzet hivatásától, a szentistváni állameszmétől tér el, ha a kormány zsidóellenes törvényét elfogadja".*

A Magyarországi Izraeliták országos irodája is tiltakozik a törvényjavaslat ellen, hiszen az sérti a jogegyenlőség elvét és az 1867. XVIII. tc.-t, amely az izraelita állampolgárok jogegyenlőségét mondta ki. Az Iroda a két Házhoz és Magyarország főméltóságú kormányzójához fordul: *"Nincs a földkerekségen Magyarországon kívül más hazánk, nincs más oltalmunk, mint a haza törvényei, nincs más menedékünk, mint az emberiség ama kötelességei, amelyekkel ember - ember iránt kivétel nélkül tartozik".*

Rassay Károly is nagy beszédben utasította el a szentistváni állameszmét sértő javaslatot: *"A javaslaton rajta a védjegy: Made in Germany. Nagy hiba, hogy fajként, s nem vallásfelekezetként kezelik a zsidóságot. Állampolgári jogokat csorbítanak, s a haza határain belül hoznak létre egy új kisebbséget, mikor a határokon túl 3 millió magyar szenved. Kérdés: akik meghaltak 1848-49 védelmében, Haynau keze által, az*

1914-18 világháborúban, az 1920-as ellenforradalomban, de sem ők, sem családtagjaik nem keresztelkedtek ki - ők nem magyarok? Vajon mennyi tiszteletet érdemelnek? A javaslat nem old meg semmit: a gazdasági problémákat, a földhiányt, a 3 millió nincstelen problémáját! Akkor miért akarjuk bevezetni?"

Gróf Apponyi György is felszólal a kérdésben. Szerinte sem old meg semmit a javaslat, és az alkotmánnyal is ellentétben áll. *"Ha az alkotmány egyik lényeges alapját lebontjuk, amelyet nem lenne szabad, akkor ne csodálkozzunk a gazdasági, társadalmi létbizonytalanságon. A magyar nemzet fiai között nem lehet különbséget tenni, akármilyen vallású."* A javaslat nem ismer mértéket: csak az újságírói szakmákban 1,5 év alatt, más szakmákban 5 év alatt kell megváltoztatni az arányokat.

Hiába minden. 1938. május 29-én kihirdetik a XV. tc.-t, az ún. 1. zsidótörvényt: 5 év alatt 20%-ra kell csökkenteni a zsidó dolgozókat, tagokat. Zsidó az, aki izraelita vallású.

A német nyomás fokozódása, a nyilaskeresztes párt befolyásának erősödésének következtében 1939. május 5-én elfogadják az ún. 2. zsidótörvényt is. Zsidónak számít az, akinek egyik nagyszülője zsidó. Állampolgárságuk visszavonható, ha 1914. július 1. után kelt. A zsidótörvények szigorodását a közvélemény nem nézte jó szemmel, s sok esetben nem is tartotta be.

1942. március 18-án - hosszú idő után ismét - tüntettek a zsidó hallgatók ellen a szegedi egyetemen. Mintegy 100 fő tüntetett 3 délvidéki zsidó hallgató felvétele ellen, akiknek ezt a kultuszminiszter engedélyezte. Követelték az összes zsidó hallgató és zsidó származású egyetemi alkalmazott elbocsátását is. A tüntetés végül rendbontás nélkül feloszlott.

Nálunk nem vezetett, nem vezethetett megoldáshoz a zsidókérdésben a német módszer, a "végső megoldás". A magyar nép többségének akaratával ütközött ez, akik mindent megtettek a zsidótörvények, a deportálások megakadályozására.

(1990. november)

ALBERT GÁBOR:

S a Hókirály nem olvadt el...

- Wallenstein és Gusztáv Adolf hadászati forradalma -

A XVII. századig Európában ismeretlen az *állandó zsoldossereg* intézménye. Ez a legfőbb oka például annak, hogy a török ellenállás nélkül sétál be Európába. Az 50-60 ezer fős török sereggel szemben - alkalmilag szervezett zsoldosokat is foglalkoztató - 5-10 ezer fős európai seregek állnak.

Mi jellemzi ezeket az európai zsoldoshadakat? Kialakulásuk a XIV. századi Itáliára vezethető vissza. A fejedelmek egymás elleni harcaikban zsoldosvezéreket, *condottieriket* fogadtak fel. A condottierik vezette zsoldoshadak hódító útja a 30 éves háborúig tartott. Ezek az itáliai hadak a zsoldosseregek első nemzedékei. A XV. században a *svájci zsoldosok*, majd a *spanyol terció* lesz a leghíresebb; az utolsó nemzedéket a német *landschnechtek* képviselik.

A zsoldoshadseregek első válságjelei a XVII. század elején, a 30 éves háborúban már megmutatkoznak. Az első összeurópai háború a régi és az új rend első összecsapása. Ez jelentkezik a hadászat terén is. A híres spanyol terció először marad alul a franciákkal szemben, az osztrák landschnechtek tönkrementek a fejletlenebb német és dán zsoldosseregeket, majd ugyanez az osztrák zsoldoshad is fejet hajt a fejlettebb svéddekkel szemben.

Itt kell szólnunk a kor két legtehetségesebb hadvezéréről, Wallensteinről és Gusztáv Adolfról.

Wallenstein cseh protestáns nemes, aki - katolikus hitre térve - karrierjét II. Ferdinánd császár zsoldosvezéréként éri el. A cseh felkelés leverése után Friedland hercegségét kapja meg a császártól. Wallenstein korán felismeri Németország széttagozottságát. Elhatározza, hogy Habsburg jogar alatt egyesíti a német fejedelemségeket.

Wallenstein

Wallenstein "sikerlavinája" a protestáns és katolikus német fejedelemségek legyőzésével indul, majd IV. Keresztély dán seregei teszik le előtte a fegyvert. 1627-ben Schleswig-Holsteint és a Jylland-félszigetet szerzi meg. (Az osztrák Habsburgok soha nem álltak ilyen közel a német egység megvalósításához.) Már az egész Baltikum a lába előtt hever, 1629-ben a dánokkal megkötöti a lübecki szerződést, amikor a német fejedelmek, a

Gusztáv Adolf

dánok, a franciák és a svédek összefognak Wallenstein ellen. A francia diplomácia hatására Gusztáv Adolf, a Hókirály megjelenik az európai porondon, hogy ne csak a Baltikumot szerezze vissza a cseh nemestől, de svéd vezetéssel egyesítse a protestáns német fejedelmeket. Az eredményt ismerjük, a Hókirály "nem olvadt el" Közép-Európában, és 1632-ben a lützeni csatában legyőzi Wallenstein.

Mi a svéd hadsereg győzelmének titka? Miben különbözik az osztrák seregektől?

Wallenstein korának legjobb katonáit tudta összefogni. Újítása abban állt, hogy bevezette az egységes parancsnoki irányítást. Ő korának legracionálisabban gondolkodó stratégája. Bukásának fő oka abban keresendő, hogy egy átmeneti korban él, amikor a zsoldos seregek nimbusza már leáldozik, az állandó hadsereg felállítása pedig épp csak elkezdődik.

És ebben más Gusztáv Adolf serege: ő hozza létre az első állandó hadsereget Európában. Ez már nemzeti hadsereg, svéd szabad parasztokból áll. A Hókirály serege nem dinasztikus érdekekért harcol, mint Wallensteiné, hanem a svéd nemzeti érdekekért. Gusztáv Adolf katonai reformja abból áll, hogy a gyalogsági és tüzérségi fegyvernemet elválasztja egymástól, önálló csapatnemekké teszi. A svéd gyalogság és lovasság együttműködése is az ő érdeme.

A svéd hatalom "meteorszerű felemelkedése" Gusztáv Adolf uralkodása idején indul el. A 30 éves háborúban a svéd hadsereg 72 ezer főből áll, melynek felét szabad parasztok alkotják. Wallenstein ellen mintegy 40 ezer fős hadsereget állít ki.

Wallenstein és Gusztáv Adolf hadászati újításai példaképpül szolgálnak Európának. A franciák már a XVII. században megvalósítják az állandó nemzeti hadsereget, melyet a poroszok fejlesztenek tökéletessé a XVIII. században. Hogy mennyire fontos a XVII. században az állandó hadsereg felállítása, azt bizonyítják a török kiűzésére írt hadtudományi munkák.

A hadügy fejlesztése a XVII-XVIII. században alapvető követelmény a nagyhatalmi státusz megtartásához, amit bizonyít a korszak egyik definíciója, mely szerint a XVIII. század az állandó zsoldoshadsereggel megvívott dinasztikus háborúk kora.

(1991. március)

KERSNER ÁKOS:

"Felperzselt múlt és bizarr jövő"

Esterházy Péternek tették fel nemrégiben a kérdést: most, mikor a Pártállam kimúlni látszik, s vele az ellenzéki attitűd is eltűnőben - lehet-e (a régi módon) írni?

Hiszen a CÉLPONT, az ellenzékiesség attribútuma: az élet egészét átható, befolyásoló, már-már misztikus Hatalom vált semmivé, használhatatlanná téve az eddigi jelzések, utalások, sejtések finom hálóját, megszüntetve az író és az értő olvasó titkos - a hatalom háta mögötti - összekacsintását, a cinkosságot, az egész dolog késői "partizánromantikáját". Van-e hát miről írni? E. P. azt felelte, igen, hogyné, most van igazán miről. Mostantól az író író lehet, nem kell végre politikust játszania, eltűnhet a kénytelen vállalt váteszi kötelezettség, a bűjtött nemzetszélrózsa stílus, eltűnhet a parabolák és példázatok, az irodalom felszabadulhat a szinte kötelezővé vált ellenzéki motívumrendszer alól.

Menyhárt Jenő, alternatív zenénk egyik pregnáns alakja a maga műfajáról ennek épp az ellenkezőjét nyilatkozta - szerinte a hazai avantgard zene meghalt, hiszen magyarországi alapállása, az ellenzékiesség élménye tűnt el.

Milyen volt ez a mára "halottnak" nyilvánított zene? Leginkább azt mondhatnánk: a 80-as évek váságának direkt, expresszív, "populáris" kifejezője. Egy életérzés megjelenítője volt, amely tűnhetett - a hatalom ügyes manipulációinak, demagógiájának eredményeképp - egy deviáns, "a dolgozó szocialista nép" egészétől idegen kisebbség zavaros, anarchista, nihilista életérzésének. Ez a világlátás alapvetően pesszimista, hiszen a punk NO FUTURE mentalitásból indul, s az orwelli, zamjatyini negatív utópiák gondolatrendszerét magába olvasztva, a 80-as évek hazai viszonyainak elkeserítő és lesújtó vonásait kiemelve az elnyomottság, az elhallgattatottság érzését növeszti totálissá. A mindenkori Hatalom természetrajzát adja. Ez a Hatalom könyörtelen, kozmikus befolyású - "a halál az állam szolgálatában áll", ugyanakkor pitiáner módon kicsinyes is.

A hazai avantgard művei hangsúlyozzák a lázadás szükségességét, ugyanakkor bizonyosak a bukásban is:

"Nullára csökken az esélye annak, hogy győzz

Nem maradt túlélő, legjobb, ha magadra lössz."

Orwell 1984-e elevenedik meg:

"Agyamban kopasz cenzor ül

Minden szavamra ezer fül

Nem nyerhetek, nem veszthetek

Ha nem leszek, hát nem leszek."

Mi, akik a 80-as években már gondolkodó embernek tudtuk magunkat, túl erősnek, túl sötétnek látjuk ezt a képet, hiszen mi a viszonylagos jólét s az atyai hatalom kádári Magyarországot ismertük. Ilyennek ismerhettük, hiszen ellenvélemény nem, vagy csak ritkán volt, az ellenérvek kicsorbultak az "acélos politika" gigászi pajzsán.

A nézeteit nyíltan vállaló ellenzék már más Magyarországot ismerhetett meg:

"Kapuban várnak
Lesnek utánad
Szobádban járnak
Lőnek utánad
Ezek mindenre képesek
Ezek mindenre képesek!"

Ennek az ellenzéknek az oldalvizén hajózott a hazai alternatív zene; attól elválaszthatatlannak hitték sokan. Dalszöveg nem lehetett anélkül, hogy benne szovjet-, kommunista- vagy államellenes felhangokat ne fedeztek volna fel a hallgatók. Jó példa erre a következő rész:

"Nem vagy még egészen jól
Nagy Testvéred eljön érted."

Értelemszerűen mindenki a Szovjetuniót gondolta a Nagy Testvérnek, holott mára a szerzőtől tudhatjuk, hogy a Nagy Testvérben a Halált kell tisztelnünk. Ennyit a félreértésekről, a mindenáron belemagyarázásokról.

Ez a zene a másként gondolkodó, ultraradikális fiatalok zenéje volt, akiket a NO FUTURE mindenttagadásán kívül az ellenzékiesség kelet-európai romantikája, a különállás, a másság "vagánysága", a kimondás és mást-mondás borzongató bátorsága is vonzhatott.

Ez a zene lázadás a Hatalom ellen, amely mintegy jelképe az elrontott világnak, de nem egy vele - csupán szelete annak. Csak egy szög a keresztfán.

Az emberek "kísérleti állatok", gépek, kilúgozott, agymosott lények, de isten sincs - csupán "unalmas tetem az oltárokon". A pusztulás kozmikus, a túlcivilizált világban a természet is megszűnik - "a civilizáció túltesz az életen". Az ember identitását veszti:

"Adó vagyok, de valami zavar
Csehszlovák vagyok, de délen élek
Ezt a környéket itthagynom hamar."

S szinte a vegetáció szintjére csúszik:

"Nem törődöm semmivel, mégis valahogy itt vagyok
A létezés már félsiker, s magam vagyok..."

Környezete lehangoló:

"Ez nem Washington Avenue
Ez csak egy vacak kis álom"

Elvágódása erős, de másutt sem jó, illetve a másutt – az abszurd:

"Elmennék innen, de nem mehet mindenki a Holdra."

v.

"Mi úgy megyünk el innen,
Mintha itt sem lettünk volna,
Mint a katonák a háborúban,
Úgy tűnünk el sorban."

Nincs múlt - "rozsdás város a történelem", és nincs jövő - "a jövő előttünk romokban hever, és ha nem akarjuk, nem jön el". Csupán a szörnyű, végtelen és leküzdhetetlen jelenbe merevedett orwelli, groteszk világ van - remény és célok nélküli élet. A maradék reakció a lemondás, az önfeladás, a teljes passzivitás:

"Ne élvezz és ne védekezz
Nem élet ez, nem élet ez!"

v.

"Arccal a sárban ne kérdezz, ne tiltakozz!"

Az emberből végül ez marad:

"idegen vagy aki valahogy ittragadt"

v.

"rákkeltő lettél, gyűlölnék amerre mész"

Ebben a remény és célok nélküli világban valami menedéknek csak kell lennie - ez lehetne a szerelem, de a szerelem is megfertőződött, holt tetem lett, önmaga karikatúrája:

"Hello baby, te nyomorult állat,
Soha nem akartam különbet nálad.
Eléd állok, megszerezlek,
Hihetetlen, hogy nem szeretlek.
Nem szeretlek, nem szeretlek,
De hogyha eltűnsz, megkereslek."

A megjelenítés pátosz nélküli, hideg, pontos leírás. A leplezett kétségbeesés könyörtelen, rideg, taszító képekbe fordul - gondolhatnánk, túlérzékenység, a 80-as évek emberi, gazdasági, politikai problémáinak mimóza módon való megélése

jelentkezik itt. Pedig ha jobban megnézzük, saját szorongásainkra, valóban át nem élt, de vélhetően bennünk lévő depressziókra ismerhetünk a végletes sorokban.

Nem a szocializmus, nem a 80-as évek, s nem is csak az identitás nélküli Közép-Kelet-Európának válságát érezzük, hanem a XX. század emberének az egzisztencialisták óta nyilvánvaló problémáit: A belevetettséget, a magányt, a dologi szintre redukálódást, s valami óriási bizonytalanságot magunkban. Zavart és elferdült dolgokat, a gúzsba kötöttség és űrben lebegés, vacogó paradoxonját. Most, mikor az URH 1980-as száma, A Válassz meg! ördögien aktuális:

"Nincs hangod, használd az enyémet!

A népem leszel, s én a népzénészed!

Szavazz rám és beváltom minden reményedet!

Szavazz rám s én üdvöztílek téged!

Szavazz rám! Válassz meg!

Undor és rémület fog el,

Szavazz rám! Válassz meg!"

Félek, vitatkoznom kell Menyhárt Jenővel - az avantgarde zene nem halt meg, legfeljebb célpontja változott. A kiváltó ok - a Hatalom - új álarcot öltve ismét köztünk jár. Jertek, boldog 90-es!

(1990. március)

NAGY LÁSZLÓ:

A küldetés tudatát vállaló férfi...

- Gondolatok a "Jézus Krisztus utolsó megkísértése" c. filmről -

Ismét slágertéma a mozikban a szellemvilág, a földöntúli erők csodás borzalommal eltöltő világa, ahol a gonosznak és jónak a manicheizmus és gnoszticizmus által felvértezett seregei csapnak össze egymással. Ronald Reagan, a volt USA-elnök a Szovjetuniót a gonosz birodalmának nevezte; a két ellenpólus ilyen kivetítése megfelel a két szuperhatalom szembenállásának. A Szörnyecskek, Szellemirtók, Ómen, Az utolsó kereszteslovag c. filmekből a vérszagon és a kriptahidegségen kívül nem sok művészi mondanivaló árad.

Martin Scorsese filmje - mely 1988-ban készült el, Nikosz Kazantszakisz regénye alapján - nem tartozik a fenti filmek sorába. Egyesek elátkozzák és istengyalázásnak tartják, mások próbálnak a felszíni jelenségek mögé hatolni.

A műnek határozott mondanivalója van, mely kissé szájbarágós, néhol túlerőltetett módon vonul végig a filmen, de ha valaki újat akar mondani egy ilyen jelentőségű témánál, akkor a bevett, kanonizált fordulatokat néha meg kell törnie. A Jézus-események, a megváltás gondolatának, Isten-ember viszonyának újszerű, aktualizált meghirdetésére vállalkozik, amit, ha bonckés alá veszünk, fellelhetjük benne az ariánus és monothelétista eretnkségeket, a reformáció papi hierarchiát elutasító szándékát, a négy kanonizált evangélium felületes követését. Ez a film azonban rendhagyó jellegű, s nem szabad benne szigorú teológiai, bibliai megfeleléseket keresni, hanem észre kell venni a XX. századi ember elégedetlenségét. A ma emberének szövegmagyarázatok nélkül nem érthető a Biblia, nem érthetők a hitigazságokat magukba foglaló dogmák, amit az egyetemes zsinatok a krisztológiai, kegyelemtani, szentháromságtani kérdésekben a kor nyelvén és gondolkodásmódján zárt stílusnyelvezettel alkottak. Nem lehet mindenki vallástörténész, de az európai keresztény kultúrkörön felnőtt mai nemzedékek nem nélkülözhetnék a kiindulási pont megértését, az alapismereteket Krisztussal és a kereszténységgel kapcsolatban. Provokatív a kérdés, hogy "ha Jézus ismét megjelenék, megint kereszre feszítenék-e?".

Az alkotói mondanivaló Jézus Isteni és emberi természetének ugyanazon személyben való küzdelmében bontakozik ki. Minden pillanatában emberként ábrázolja. Kezdetben a megvilágosodást és a küldetés tudatát vállaló, majd a nyilvános szereplést megkezdő férfi, aki fokozatosan ráébred erejére és életének felfoghatatlan értelmére, mindent a néző szeme elé tárva - egy közönséges ember érzelmi-lelki vívódásában. Ember lett, hogy megismerje a bűnöket, melyektől meg

kell váltania az emberiséget. Ezért nem szerepel a filmben a szűzi fogadás tana, melyet János apostol így ír le: "... akik nem vérnek vagy testnek a vágyából, s nem is a férfi akaratából, hanem Istentől születtek". Jézus a megkísértéseket nem az isteni természetének akaratával, hanem emberi mivoltának akaratával is le tudta győzni, az is elég volt hozzá. A mai embernek ez szinte felszólítás, hogy van értelme harcának, hiszen győzhet. Jézus azt mondja: "az erőszakosaké a mennyek országa". Nem azoké, akik másokkal erőszakoskodnak, hanem akik lélekben elég erősek.

Júdás alakja is eltér a szokásostól, nem a 30 ezüstpénz kedvéért árulta el urát, hanem azért, mert így teljesedhetett be a Messiás küldetése. Júdás csak eszköz, ő a zelótabarát anarchista, aki fegyveres harc élén képzei el a Messiást, aki felszabadítja a zsidóságot a római uralom alól. Sohasem értette meg Jézust, akit fényévnyi távolságok választottak el tőle, aki nem egy nép pillanatnyi gondjait akarta megoldani, hanem világméretű dimenziókban gondolkodott.

(1990. február)

**HA MINDEN KÖTÉL
SZAKAD ...**

egy biztos láncszem marad.

HUNGÁRIA
BIZTOSÍTÓ RT

SHARP

... és a hozzá méltó szolgáltatások.

PROCONTROL ELECTRONICS LTD

6720 Szeged, Széchenyi tér 8. Tel: 62/ 24-711 * Fax: 62/ 14-477

SHARP fénymásológép vásár a PROCONTROL-nál !

SHARP Z 30 másoldási méret: A4-ig másoldási sebesség: 5 másolat/perc	64.900,- Ft	SHARP SF 6100 másoldási méret: B4-ig másoldási sebesség: 8 másolat/perc	124.900,- Ft
SHARP Z 70 másoldási méret: B4-ig másoldási sebesség: 8 másolat/perc	114.900,- Ft	SHARP SF 7300 másoldási méret: B4-ig másoldási sebesség: 13 másolat/perc	125.500,- Ft
SHARP SF 7350 másoldási méret: B4-ig másoldási sebesség: 13 másolat/perc	144.900,- Ft	SHARP SF 7750 másoldási méret: A4-A3 másoldási sebesség: 15 másolat/perc	155.500,- Ft
SHARP SF 7800 másoldási méret: A3-ig másoldási sebesség: 15 másolat/perc	174.900,- Ft	SHARP SF 7850 másoldási méret: A4-A3 másoldási sebesség: 15 másolat/perc	199.900,- Ft

Áraink nettó árak, a 25% ÁFA-t nem tartalmazzák.

A nálunk vásárolt fénymásológépekre 3 év garanciát vállalunk !

Biztosítjuk a folyamatos kellékanyag és tartalékalkatrész ellátását.